

מראי מקומות

סוגיית הסיבה

מסכת פסחים, פרק ערבי פסחים דף ק"ח

הגה"ח ר' אפרים פישל שי' אסטר

ר"מ, ישיבת אהלי תורה

וגו' במה משמחין בין רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להם. אנשים בראוי להם בין ונשים בראוי להם במאי מני רב יוסף בצבל בצגדי בצעונין ובא"י בצגדי פשתן המגואהים:

בג אמר רב חסדא רביעית של תורה אכזעים על אכזעים ברום אכזעים וחאי אכזע וחומש אכזע בגדול דתניא ורחץ במים במי מקוה את בשרו במים שכל גופו עולה בהן וכמה הן [דף קמ ע"ב] אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה:

בר ור"א יפחתו לו מארבע כוסות. היכי קיימי רבנן ומתקני מילתא דלמי לדי סכנה והתניא לא יאכל אדם תרין ולא ישתה תרין אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא ליל שמורים ליל המשמור וכל מן המזיקין [ה] רבא אמר כוס של ברכה מנטרף לטובה ואינו מנטרף לרעה רבינא אמר כל חד וחד מלואו בלגמי נפשיה הוא ואמר רבינא רבואה ואילן וכל חד וחד מלואו בלגמי נפשיה הוא אריכים לצרך צפה"ג לכל כסא וכסא ומכשירי ליה להאי סבא מהא דתמן (חולין דף פו:). שחט מלאה חיה ועורו במקום אחד כיסוי אחד לכולם רבי יהודה אומר שחט חיה יכנסה ואח"כ ישחוט העוף ואמר ר' יהודה לענין ברכה שחינו מנכר אלא אחת א"ל רבינא לרב אדא ברבי דרביא ואמר ליה רב אחא ברבי דרביא לרב אשי מאי שנה מרב ברוגא ורב חנינא תלמידי דרב דהווי יחדי בצעודתא וקאי עלייהו רב יצבא סבא ואמר ליה הב לן ונבריך והדר אמרי ליה הב לן ונשי ואמר ליה רב יצבא סבא הכי אמר רב כיון דאמריתו הב לן ונבריך [ו] איחסר לכוון למימתי א"ל הכי השתא התם מימחא וברוכי בדי הדדי לא אפשר הכא אפשר דשחט בחדא ידא ומכסי בחדא ידא שמעינן השתא דכי היכי דלענין ברכה המזון כיון דלא אפשר למימתי ולברוכי בדי הדדי הווי הפסק וכד מפסיק לברכה המזון לרץ לחזור ולברך בורא פרי הגפן הכא נמי כיון דלא אפשר למימתי ולמכרי בדי הדדי לרץ לחזור ולברך בחד דגמר ההגדה ובתרא דגמר הלילא בורא פרי הגפן וסבא מעליא הוא והכי [ו] מצעי ליה למיעבד ולא נהירא לי מה שהביא רביא משום דכל חד וחד מלואו בלגמי נפשיה הוא הווי לרץ לצרך צפה"ג אכל כוס וכוס שהמלוא אינה מוזקת ברכה כל כמה דליכא היסח הדעת כדחזוין לעיל (דף קג). רב אשי דברך אכסא קמא ותו לא ברך אף על גב דברכת המזון טעונה כוס לא צעי לברוכי כיון דליכא היסח הדעת הכא נמי א"ע"ג דכל חד וחד מלואו בלגמי נפשיה הוא כיון דליכא היסח הדעת לא צעי לברוכי אכל כסא וכסא ואע"ג דלית הלכתא כרב אשי היינו מטעמא אחרינא משום דברכת המזון חשיב הפסק ואיכא היסח הדעת אצל לבוס סבא דידה דברכת המזון לא הוי הפסק ליכא מאן דפליג עליה דההיא סבא דברכת המזון א"ע"ג שהיא טעונה כוס למלוא אינה מוזקת ברכה לסבא דליכא הפסקה והיסח הדעת וכן תפילין שמי מלוא הן ואינם מעכבות זו או זו ומבצר ברכה אחת על שתייהן אפילו מאן דברך שמים שמים ומה שהביא רביא מהב לן ונבריך דהוי הפסק משום מניח אלא של ראש היה מבצר שמים ומה שהביא רביא מהב לן ונבריך דהוי הפסק משום דמימחא וברוכי בדי הדדי לא אפשר לאו רביא רביא דשמינא דהוי המזון דהוי היסח הדעת וסילוקו דהוי גמר וסילוקו השמינא אצל אס עמד להתפלל בלגמי נפשיה דהוי הפסקה אפילו הגיע זמן המנחה ואין שהות לו לגמור סעודתו ולהתפלל [ח] שחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל ואפ"ה לא הוי הפסק [ט] כדאמרין (לעיל דף קג). גבי עקרו רגליהם ליתן לבית הכנסת דמיירי בכל ענין אפילו אין שהות ביום דחייב להפסיק אפ"ה לא הווי הפסקה כדפרישנא (סימן ו) כ"ש צין כוס ראשון לכוס שני שאם ירצה לשמות דשומה לא הוי היסח הדעת וכן צין שלישי לרביעי א"ע"ג דאסור לשמות כיון שהכוס לפניו ודעתו לשמות לא הווי הלילא הפסק והיסח הדעת הלכך נראה שאין לצרך כי אס על כוס ראשון ושלישי ועוד כתב רב אלפס ז"ל ועל הגפן ועל פרי הגפן איכא מ"ד שאין מבצקין אלא לבסוף ואיכא מ"ד לבתר תרי דמקמי סעודה ולבתר תרי דבתר סעודה והדין בתרא טעמא דמסתבר הוא [י] ושפיר דמי למיעבד הכי [כ] ולמאי דפרישית א"ל לצרך

ב [דף קח ע"א] ואפ"ל עני שבישראל לא יאכל עד שיכב איתמר מנה לריכה הסיצה מרור א"ל הסיצה יין איתמר משמיה דרב נחמן לרץ הסיצה ואיתמר משמיה דר"נ לא לרץ הסיצה ולא פליגי הא בברי כסי קמאי הא בברי כסי בתראי אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא [אמרי לה להאי גיסא] תרי כסי בתראי צעי הסיצה דהווי ליה חירות תרי כסי קמאי לא צעו הסיצה דלכתי לא הווי חירות דלכתי עבדים היינו קאמרין ואמרי לה להאי גיסא תרי כסי קמאי צעי הסיצה דהווי שמה ה"ל חירות תרי כסי בתראי לא צעו הסיצה דמאי דהווי הווי השתא (דלמרינן) דליתמר הכי איתמר הכי כולו צעו הסיצה ומנה צעי הסיצה בכית ראשון וכוות של אפיקומן ואס אכל בלא הסיצה לא יאכל כדאמר ריב"ל השמש שאל כות מנה כשהוא מיכב יאכל משמע מיכב אין [ק] לא מיכב לא ואס אכל בלא הסיצה יחזור ויאכל בהסיצה וכן ברום ראשון ושני אס לא שמה בהסיצה יחזור וישמה בהסיצה אצל ברום שלישי או רביעי אס [ר] ישמה יותר נראה כמסוק על הכוסות ומיהו איכא למימר כיון ששמה שלא כחיקו הוצרך הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששומה עתה הוא כוס של מונה [ט] ואס שמה כוס רביעי בלא הסיצה לרץ לצרך בורא פרי הגפן על כוס שימשה אחר כך שיהיה בהסיצה שהרי כששמה כוס רביעי בלא הסיצה ולא נזכר להסיצה הסיח דעתו לשמות יותר. פקדון לא שמה הסיצה הסיח ימין לא שמה הסיצה ולא עוד אלא שמה יקדים קנה לוושט ואחי לדי סכנה פירש רש"ס שהרי ציינו לרץ לאכול ולפי זה אטר ציינו מיכב ציינו ולאידך פירושא שמה יקדים קנה לוושט קאי אהסיח ימין אין חילוק בין אטר לאחר. אשה לא צעי הסיצה פירש רש"ס מפני אימת בעלה שכפופה לו ולפי זה אפילו אלמנה וגרושה צעו הסיצה ובשאלות דרב אחאי כתב דלא דרכס דנשי למיזגי ולפי זה אפילו אלמנה וגרושה נמי אכל אשה חשונה אורחא למיזגי. כן אכל אצוי לרץ הסיצה אפילו הוא רב [ט] דקסא כן אצוי מלמרו מורה תלמיד אכל רב מאי ת"ש דאמר אצוי כי הוין צי מר מוגינן אצירי דהדדי כי הוין צי רב יוסף אמר לא לריכחו מורה רבך כמורה שמים ואפ"ה אינו רב מוצהק מדלא משבח לאוקמי ברייתא דאפילו תלמיד בפני רב אלא בשוליא דגרי. איבעיא ליה שמש מאי ואסיקנא דצעי הסיצה אמר ריב"ל נשים חייבות בארבע כוסות הללו [דף קח ע"ב] [א] שאף הן היו באותו הנס:

בא אמר רב יהודה אמר שמואל ארבע כוסות הללו לרץ שיהא בהן כדי מזיגה כוס יפה שחאן חי יא יא ארבע כוסות ידי חירות לא יא. שחאן צבת אחת פירוש שלא על הסדר אלא מוג ארבע כוסות זה אחר זה יין יא יא יא יא ד' כוסות לא יא השקה מהן לבני ולבני ציתו יא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דשתי רוצא דכסא וצני ציתו שותין המיעוט הנשאר [ב] משמע דלכתחלה א"ל להשקותם אלא הוא שומה כל הכוס והס יולאין בשמיניה מדע דהא נמי כששתו לא יא אלא בשמיניה דהא צעין רוצא דכסא והס לא שמו אלא המיעוט. ומיהו יא לדמות דמיירי כשיש לכל אחד כוס לפניו כמו שהן נהוגין [ג] והוא שפך לתוכן ולשון המשנה משמע שאין ארבע כוסות כי אס לו מדקתיה ולא יפחתו לו מארבע כוסות ומשמע דוקא לו לרץ לצי ציתו לכל אחד ואחד ומיהו בצרייתא דמיירי בתר הכי משמע דלרץ לכל אחד ואחד כוס דקתני אחד נשים ואחד אנשים ואחד מיתוקות א"ר יהודה מה תועלת יש למיתוקות צין משמע דלמנא קמא לרץ כוס ונהוג ליתן לפני כל אחד ואחד כוס וכן נכון לעשות. תו רבנן ד' כוסות הללו לרץ שיהא צו כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים מיתוקות [ד] אמר רבי יהודה וכי מה תועלת יש למיתוקות צין [דף קח ע"א] אלא מחלק להם קליות ואגוזים כדי שיאכלו ותניא אמרו עליו על רבי טרפון שהיה מחלק למיתוקות קליות ואגוזים כדי שיאכלו:

בב תניא רבי אליעזר אומר חוטפין מנה בלילי פסחים בשביל המיתוקות כדי שלא יישנו אמרו עליו על ר"ע מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד מצית המדרש חזן מלילי פסחים ועיה"כ לילי פסחים בשביל המיתוקות שלא יישנו עיה"כ כדי שיאכלו צניהם. ת"ר חייב אדם לשמות את צני ציתו ברגל שנאמר ושמתם בחגך אמה וצנך וצנך

קרבן נתנאל

תרגימא פירא ניהו וכו' מוס': [ק] א"א מיכב א"א אפי' דיעבד לא יא: [ר] אס ישתה יותר הוי בבויה ע"ה הבוסות. כ"כ המדריש בשם קוטנרס העטם דצין שלישי ורביעי לא ישתה משום דהוי כמסוק על הכוסות. וכו' רש"ס דף ק"ח. אכל על רביעי קשה דהא לקמן סי' ל"ב כתב העטם כדי שלא ישכר כדאיתא בירושלמי וי"ל דאי משום מוסק על הכוסות אינו שייך כי אס כששמה בהסיצה. אכל משום טעם שכרות אסור לו לשמות אפי' בלא הסיצה. ואס תקשה לך אמאי לא נתן רביעי טעם שלישי או רביעי לא ישתה יותר חיישין שמה ישכר כמו שכתב רבינו לקמן י"ל כיון דשמה בלא הסיצה לא חיישין לשמה ישכר כמו דלא חיישין אס שהוא משכר ברום שלישי או רביעי. כיון דתקינו להו רבנן. ה"א אס לא קייס תקנת חכמים ושתה בלא הסיצה היה רשאי לשמות עוד אחו כוס בהסיצה מש"ה מספק רביעי משמע מוסק על הכוסות ויהא אסור לו לשמות עוד בהסיצה. ועס דברי אלו מיושב מה שהנתי ט"ו צ"ע על דמ"א בסי' ס"ה ה"ע"ש: [ט] יא שמה בוס רביעי ב"א הדיה ציר ציר בפה"ג ע"ה בוס שימשה אה"ב וכו'. משמע הא על כוס שלישי אס שמה בלא הסיצה ואח"כ כששמה כוס בהסיצה א"ל ברכה. וקשה למה הלא כמו כן הוי היסח הדעת כיון שלא נזכר להסיח דעתו לשמות צין כוס שלישי לרביעי לא ישתה. דמא דעת רביעי לא ישתה. ולכאורה נראה למחל על מה שכתב רבינו לקמן סי' כ"ד וי"ל וכן צין שלישי לרביעי א"ע"ג דאסור לשמות כיון שהכוס לפניו ודעתו לשמות לא הוי הלילא הפסק והיסח הדעת ע"כ. וה"ה גנדון זה כיון שדעתו לשמות לא הוי היסח הדעת אף ששמה כוס שלישי בלא הסיצה. ולפי"ז דקרו דברי מ"א דכל זה לשיטת רבינו דס"ל דאין מבצקין אף על כוס ראשון והשלישי. אלא לדקדק דק"ל דמבצקין על כל אחד דמא דעת כוסות. ודאי הוי היסח הדעת אפי' כוס שלישי אס שמה בלא הסיצה. וכששמה אה"כ כוס אחר בהסיצה לרץ לצרך: [ט] דתתם בן אביו מלבושה תורה. ומ"מ לענין מעשה רחוי להחמיר שלא יסב הן אה"כ נתן לו האר כשות. צ"ח: [א] שאף הן היו באותו הנס. פי' כשעבדו מלריס. וכן הוא בירושלמי שאף הן היו באותו ספק. מוס': ומ"א סי' מע"ב ס"ק ט"ו כתב בשם

רבינו נסים ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

(ק"ר-ק"ק) כג

עין משפט ונר מצוה
תשפ"ט-תשפ"א

א מ"י פ"ו מה' מתן ומלא טור א"ח סי' תע"א:
ב מ"י שס פ"ו סגן עשין מה טור א"ח סי' תע"א:
כ מ"י שס פ"ו סגן עשין מה טור א"ח סי' תע"א:

מסורת הש"ס

דף ק"ט, כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל'
הגה"ה (ה) והסג"ל נמי אמרין כ"ל:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ת"ו מתקן: (ב) משום כ"ל:
ח"י (א) ע"ש בתו' דף פ"ו ע"א:
אנ"ש [א] בחר"ן ל"ע דהא בגמ' דף ק"י
א"ש ע"ש להדיא דסמך למנחה קטנה חזק
וכ"י בחר"ס: [ב] בחר"ס א"ש דספיקא דרבנן
הא מביא הא המנחה דהא אמר' רב שעתה הוא
ימי' במעמדה כ"ל מעלי יומא דפסחא משום
דלשטנים הוה וכן ר' אבהו בירושלמי מביא דאמר'
בבבלי בחר"ן מביא למנחה כ"ס' אלו עובדין לא
היה אוכל לא חזק ולא מלא כל היום מתן לא אוכל
משום דכחיה לא תשקט על מתן דס' זמני ומשום
דאמר' ידועה בן בחורא שהיה משכיר בפסחא ששטנו
שארית ומלא נמי לא אוכל משום דר' לוי דאמר'
האכל מלא כ"ס' דהיינו מתן הספר לשחיטת פסח
כאלי ב' ו"ל ה"ר' שם אכל לידן ולא תפסח מתן
מדאמר' אלא מחמת ולמנחה א"ל ספק ד' מדרבנן
אשר למנחה נמי לא מתפסח אלא מביא ומנחה ויוליך
ע"ל ויהיו דמסיק הכא הילכך מקט' לחומר' עדיף
ולשחיטת אוכל והשחיט' כחז' ו"ל ואסוקין ספק
למנחה קטנה מתן אכל קודם לכן מותר והכל לפי מה
שהוא א"ס דהא אמרין רב שעתה הוה ימי' במעמדה
כ"ל יומא משום דלשטנים הוה כו': [ג] בחר"ן
שפירא ע"ן כ"ס' ה"ר' לעיל (ס') שעת' כ"ר'ן
ד"ה (א) כי נראה דברי בחר"ן כסותרין זה את זה
ומה שחילוק לעיל נראה שזה מוכח דהא מביא שם
מ"ס כ"ל והוא דשעת' רובא דפסח ולוה פ"י דהוא
כ"ל רוב רביעית א"כ אין רחיה לעיל כלל וי"ע:

ש"ס הגבורים

א הגבורות מתענין בע"ס ואפילו בוכא דאחא וכן
לנענין מתענין ב' כ"י לאכול מלא לחמין טור:
ומורי הרה"ק: ו"ל הוה להנענין לבכור לאז עבר
הפסח ובגמ' מהר"ל י' שמהר"ל הנהי' לבכורות
להנענין ביום ה' כשחל פסח ב'ל' בשבת ואמר שכן
הוא כ"ס' הירוק והיה מורה ל"ס לטעום מדי ביום
ה' ה' הן נמשות' אל לא מלא מעט' נפשיהו עד אחר
ההקדש וכן נראה דודאי אין חילוק בין תענית זה
לתענית דפורים:

ב רש"ס פירש דמשום הכי הפסח ימין אינה הסיבה
מפני שצריך לאכול בנתיב ולפי זה אסור ד' ימיט ויהי
על ימיט ורש"י פירש כדכתי' ולפי זה אין חילוק בין
אסור לאחר להפסח אזה כחז' רש"ס' טעם מפני
שאימת בעלה עליה ולפי זה אלתנה וגורסה בעי הסיבה
ובה"י כחז' משום דלא אורה ארעא דלשה למנחה ולפי
זה לא אשה אין לריבה הסיבה:

שהפסח עליה בתוך אותן ג' ימים היו מתוקן ואח"ל בחר טעמא אולין (ובחר) דטעמיה עקר כלומר לאלתר אם סלק ידו היו ריחיה חלל
וטעמיה חמרא כלומר שמהפסח מתחיל להחמץ אינו נעשה חומץ גמור בריחא וטעמא עד ג' ימים: מבאן ואילך ספק שמה כשהפסח עליה
היה כבר זה חומץ גמור מן החומץ על היין והיו ימי' מנחין על שאינו מינו לענין תרומה לכ"ע תרי מיני ניהו: ואע"ג דרפ"ג ר' יהושע
בן לוי ואמר ריחיה חלל וטעמיה חמרא חלל ולא ידע' במאן מינייהו קא פשיט רב יוסף משום דממיתין דלחמין איכא לפרוש' בפירושה
רש"י

וכדליתא הסג"ל בגמ': ח"א דליסורא
לגו חמרא דהיתירא דברי הכל בנותן
טעם דהו"ל מין בשא"מ חמרא לגו חלל
אזי חמרא במשכו ריחיה חלל וטעמיה
חמרא חלל פירוש דחמרא דלתי לגו
חלל עד דלא מטי ליה נקט ליה לריחא
דחלל ודיניה כחלל והוה ליה כמין
במינו ובמשכו דמיידי ציין נסך או
בטבל: ורבא אמר בנותן טעם ריחיה
חלל וטעמיה חמרא חמרא. וסוף ה"ה
כמין בשא"מ מינו ובנותן טעם וק"ל
כרצא: **ושמרים** דרמא ע"הו
מ"א א' מברבין ע"הו ב"ה"ל. פירוש
כל היכא דלא רמא תלתא וזמא
ארכינא דלתי דוקא בשמרים
אזי נמי כפולתי הגדרים בגמ' ע"י
קורה שהקורה דומקת ומזיזה כל
לחומות שבהם אכל כפולתי שלנו
שכן נדרים צרגלי אדם ורמי כזו
מ"א והיו נמשך מאיליו לא חמרא
הכי שחי כרוב הפעמים אינו מולא
כדי מדמו ואפילו הכי חמרא מעליא
הוא לפי שהפורגים ענמן בולעין היין
והיו יולא הלכך הכל לפי טעמו וריחו:
דילמא אתי אביבא מצה אביבא
גסה. ואפילה גסה לא

שמה אפילה בין לענין מלות בין לענין
אסוקין דהא אמר' במסכת יומא
(דף פ') דהאכל אפילה גסה וצ"ע
פסוק (ויצבחות נמי אמר' דהאכל
תרומה אפילה גסה) אינו חייב משום
אוכל אלא משום מזיק: אביבא גסה.
היינו כל שאכל קודם לכן כ"כ שאינו
יכול לאכול לאחר מכן אלא בקושי אכל
על השוכע ודאי שמה אפילה ונחשיבא
טפי ומשום הכי פסח וקדשים אין
נאכלים אלא על השוכע כלומר אחר
אפילה דכרך כל מאכל חשוב שהוא
בא לנסוף אכל מזה ומרור אין מלות
צריך אלא אזי בעי הכי ואזי בעי הכי
והכי אימא כספרי: **ואיבעיא** לן
בגמרא [א] הא סמון למנחה אז
סמון למנחה גדולה אז סמון למנחה
קטנה ולא איפשיטא הילכך מייקט
לחומר' עדיף [ב] ואע"פ שאין
ראה דבר. דאפילה ממשכת אפילה
זכר קט' יש לדבר: גיר' א"כ ניר. חרשו
הקרקע כדי שתקבל הזריעה שהרי
אם אינה מרושה ופומחה אינה
מקבלתה אף אדם האוכל דברים
שאינן משביעין אותו פומחין את בני
מעיו ומרחיצין אותו ומקבל מאכל של
סעודה א"כ לתאבון: מצה צריכה
הסיבה. כשאוכל מזה של מנחה לילה
הראשון: מרור אין צריך הסיבה. לפי
שהוא זכר לעצדות: דהדיא שעתא
משתי' בחירות. שאומר הגדה:

והשתא הכי ואיתמר הכי בולח' בעו הסיבה. ואע"ג דעלמא קיימא לן איפכא דכל ספקא דרבנן לקולא הכא כיון דלא
מילתא דטירחא היא ענדינן לרשותא דמילתא כך פירשו ו"ל ולי נראה דעל כרחך [נעין] לנעיד הסיבה ככולהו דאי נייל לקולא
אמאי נקיל כהני טפי מהני ואי נקיל בחרויהו הא מיערקא מלות הסיבה לגמרי: **פרקין** לא שמה הסיבה. מוכח בפרק המוכר את
הספינה (דף ע"ד) שהשוכע על ערפו נקרא פרקין דלמרינן הסג"ל גבי מתי מדבר דהוה גנו אפרקיד והוה עבר טייעא כי רכיז גמלא
תותי כרעיהו מיהו אפשר שהשוכע על פניו ג"כ נקרא פרקין ובחרויהו אימא לטעמא שמה יקדים קנה לנשט: הסיבה ימין א"כ שמה הסיבה.
שהרי צריך לאכול בימינו ולא עוד וכו' אפרקין קאי: אשה אינה צריכה הסיבה. לפי שמשמשת לעולה: **שאף** הן היו באותו הגם. פירשו
בירושלמי שאף הן היו כספק כלומר כספק סכנה ודכוותיה אמר' גבי חנוכה ומגילה ודוקא מהאי טעמא חל לאו הכי פטורות דהוה לא מלות
עשה לשומן גמרא אזי הכי דבדאורייתא פטור הכי נמי דרבנן דכל תקון רבנן ענין דאורייתא תקון: **כ"ר** מוית' בום יפה. היינו כוס של
ברכת המזון וקרי ליה כוס יפה משום ד' דברים נאמרו בכוס של ברכה כדליתא בפרק שלשה שאכלו (דף נ"א) ושיעורו רובע רביעית לוג יין חי
כדי שימוגנו ויעמד על רביעית דלא דרי על חד תלתא מ"א לאו חמרא הוא: **שתאן** חי. שלא מוגן ילא וכגון שיש בכל כוס
רביעית לוג דבבבלי מרביעית לאו כלום הוא דמי כידי דבמוג ענין רביעית צין הכל הכי נמי כהני ענין רביעית: ידי חירות א"כ יצא. כלומר
שלא קיים מלות מן המוכתר ומיהו אינו צריך לחזור ולשמות ארבעה כוסות: שתאן בבת אחת. לאו כחלל כסא דהא לא לריבה למימר שהרי הכוסות
הללו אינן שיש מהם שיעור למטה אין להם שיעור למעלה ואפילו גדול כמה אינו ידון אלא ככוס אחד אלא הכי קאמר שאם שמתן סמוכין כזה
אחר זה שלא על הסדר שמדור אותן חכמים בארבע כוסות לא ילא וצריך לחזור ולשמותן כסדרן: **השקפה** מהן לבניו ויבניו ביתו יצא.
כלומר בני חיובה ילאו כולן. ובכוס שיש בו שיעורין הרבה עסקין: והוא דשתא רובא דבבא. כלומר דשמי כל חד וחד רובא של רביעית [ג]
וקמ"ל שאין צריך שיהא לכל אחד כוס חלוק בפני עצמו: **ארבע** כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית. כלומר צין כולן רביעית יין חי

כל שלשה ימים (ה) הראשונים ודאי (יין) מכאן
ואילך ספק מאי קאמר אמר רבי יוחנן הכי
קאמר כל שלשה ימים הראשונים ודאי יין
מכאן ואילך ספק מאי טעמא חמרא מעילאי
עקר והאי טעמיה ולא עקר ואם תימצי
לומר בחר דטעמיה עקר הוה ריחיה חלל
וטעמיה חמרא וכל ריחיה חלל וטעמיה
חמרא חמרא ואע"ג דרפ"ג ר' יהושע בן לוי
ואמר ריחיה חלל וטעמיה חמרא חלל ולא
ידעינן במאן מינייהו קא פשיט רב יוסף הא
אשכחן אביי ורבא דאפילונו בהאי פלוגתא
בע"ז ב' השוכר את הפועל (א) דאיתמר חלל
בגו חמרא דברי הכל בנותן טעם חמרא בגו
חלל אביי ואמר במשכו ריחיה חלל וטעמיה
חמרא חלל אמר בנותן טעם ריחיה
חלל וטעמיה חמרא חמרא וק"ל דהלכתא
כותיה דרבא וכיון דקם לה רבי יוחנן כרבא
ורבי יהושע בן לוי כאביי ממילא שמעינן
דהלכתא כר' יוחנן ושמרים דרמא עליהו
מ"א אף על גב דאית בהו טעם יין לא מברבין
עליהו בורא פרי הגפן דאמרין' בעא מיניה
רב נחמן מר' חייא שמרים שיש בהן טעם יין
מהו א"ל מי סברת חמרא הוא קיוהא בעלמא
הוא: אסמך למנחה א לא יאכל אדם עד

שתחשך וכו': מאי טעמא דילמא אתי למיכל מצה אפילה גסה אמר רב אסי
אבל מטבל הוא במיני חרמיא פירוש מטבל מטבל כלומר מעביר פתו במיני
חרמיא כגון פירות וקטניות וכיוצא בהן ר' צדוק מטבל בירקי תניא נמי הכי
השמש מטבל בבני מעים ונותן לפני האורחים ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר
לדבר שנאמר יצירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים רבא הוה שתי חמרא כל
מעלי יומא דפיסחא כי היכי דגריד ליה ללכיה כי היכי דתתהני ליה מצה
לאורחא: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד ישיב: איתמר מצה צריכה
הסיבה מרור לא צריך הסיבה יין איתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה
ואיתמר משמיה דרב נחמן לא צריך הסיבה ולא פליגי הא בתרי כסי קמאי והא
בתרי כסי בתראי אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא אמרי לה להאי גיסא
תרי כסי בתראי בעי הסיבה דהוה לן חירות בתרי כסי קמאי לא בעי הסיבה דאכתי
לא הוה לן חירות דאכתי עבדים קאמרין ואמרי לה להאי גיסא תרי כסי קמאי
בעו הסיבה דהדיא שעתא הוה לן חירות תרי כסי בתראי לא בעי הסיבה דמאי
דהוה הוה והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולוהו צריכי הסיבה פרקין לא
שמיה הסיבה ד הסיבה ימין לאו שמיה הסיבה ולא עוד אלא שמה יקדים קנה לנשט
ואתי לדי' כסנה אשה אינה צריכה הסיבה ואם אשה חשונה יקדים צריכה הסיבה
בן אצל אביו צריך הסיבה תלמיד אצל רבו מאי ת"ש דאמר אביי בי הוינן בי
מר הוה זוגין אבירכי דהדידי כי אתאן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכיתו דמורא
רבך כמורא שמים איבעיא להו שמש מאי ואסיקנא דצריך הסיבה אמר ר'
יהושע בן לוי נשים חייבות בארבע כוסות הללו שאף הן היו באותו הגם:
אמר רב יהודה אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מוגנת כוס
יפה שתאן חי יצא ידי ד' כוסות ולא יצא ידי חירות שתאן בבת אחת יצא ידי
חירות ולא יצא ידי ארבע כוסות השקה מהן לבניו ולבניו ביתו יצא אמר רב
נחמן בר יצחק והוא דשתי רובא דבבא: ת"ר ד' כוסות הללו צריך שיהא בהם
כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות אמר רבי יהודה וכו'

והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי בולח' בעו הסיבה. ואע"ג דעלמא קיימא לן איפכא דכל ספקא דרבנן לקולא הכא כיון דלא
מילתא דטירחא היא ענדינן לרשותא דמילתא כך פירשו ו"ל ולי נראה דעל כרחך [נעין] לנעיד הסיבה ככולהו דאי נייל לקולא
אמאי נקיל כהני טפי מהני ואי נקיל בחרויהו הא מיערקא מלות הסיבה לגמרי: **פרקין** לא שמה הסיבה. מוכח בפרק המוכר את
הספינה (דף ע"ד) שהשוכע על ערפו נקרא פרקין דלמרינן הסג"ל גבי מתי מדבר דהוה גנו אפרקיד והוה עבר טייעא כי רכיז גמלא
תותי כרעיהו מיהו אפשר שהשוכע על פניו ג"כ נקרא פרקין ובחרויהו אימא לטעמא שמה יקדים קנה לנשט: הסיבה ימין א"כ שמה הסיבה.
שהרי צריך לאכול בימינו ולא עוד וכו' אפרקין קאי: אשה אינה צריכה הסיבה. לפי שמשמשת לעולה: **שאף** הן היו באותו הגם. פירשו
בירושלמי שאף הן היו כספק כלומר כספק סכנה ודכוותיה אמר' גבי חנוכה ומגילה ודוקא מהאי טעמא חל לאו הכי פטורות דהוה לא מלות
עשה לשומן גמרא אזי הכי דבדאורייתא פטור הכי נמי דרבנן דכל תקון רבנן ענין דאורייתא תקון: **כ"ר** מוית' בום יפה. היינו כוס של
ברכת המזון וקרי ליה כוס יפה משום ד' דברים נאמרו בכוס של ברכה כדליתא בפרק שלשה שאכלו (דף נ"א) ושיעורו רובע רביעית לוג יין חי
כדי שימוגנו ויעמד על רביעית דלא דרי על חד תלתא מ"א לאו חמרא הוא: **שתאן** חי. שלא מוגן ילא וכגון שיש בכל כוס
רביעית לוג דבבבלי מרביעית לאו כלום הוא דמי כידי דבמוג ענין רביעית צין הכל הכי נמי כהני ענין רביעית: ידי חירות א"כ יצא. כלומר
שלא קיים מלות מן המוכתר ומיהו אינו צריך לחזור ולשמות ארבעה כוסות: שתאן בבת אחת. לאו כחלל כסא דהא לא לריבה למימר שהרי הכוסות
הללו אינן שיש מהם שיעור למטה אין להם שיעור למעלה ואפילו גדול כמה אינו ידון אלא ככוס אחד אלא הכי קאמר שאם שמתן סמוכין כזה
אחר זה שלא על הסדר שמדור אותן חכמים בארבע כוסות לא ילא וצריך לחזור ולשמותן כסדרן: **השקפה** מהן לבניו ויבניו ביתו יצא.
כלומר בני חיובה ילאו כולן. ובכוס שיש בו שיעורין הרבה עסקין: והוא דשתא רובא דבבא. כלומר דשמי כל חד וחד רובא של רביעית [ג]
וקמ"ל שאין צריך שיהא לכל אחד כוס חלוק בפני עצמו: **ארבע** כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית. כלומר צין כולן רביעית יין חי

ו א ר א

כתב אדמו"ר הזקן בשולחנו¹, בדיני הסיבה: "אימתי צריך להסב בשעת אכילת כוית... מצה... ובשעת אכילת הכריכה... אכילת אפיקומן... ושתיית ד' כוסות — לפי שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות. שהד' כוסות תקנו חכמים כנגד ד' לשונות של גאולה האמורים בפ' וארא. והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצילתי כו' לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות. אבל שאר כל הסעודה אם רצה לאכול ולשתות בלא הסיבה הרשות בידו כו' אבל מ"מ המיסב בכל הסעודה ה"ז משובח ועושה מצוה מן המובחר".

מסגנון לשונו מוכח שכוונתו לבאר טעם ההסיבה הנצרכת בד' דברים אלו. והיינו משום ש"הם זכר לגאולה וחירות" — "לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות".

וצריך להבין:

(א) בסימן זה (בסעיף קודם²) כבר ביאר טעם ההסיבה: "... שישב בד' הסיבה דרך חירות כו' לפי שבכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים כו' לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות".

לפי זה הרי אין אנו זקוקים לנתינת טעם למה צריך להסב בשעת אכילת הכוית וכו'. כי כבר מבואר הוא ממ"ש לפ"ז: ואדרבה, בעיקר ה' לו לבאר הטעם למה אינו צריך (אלא הרשות בידו) להסב בשאר כל הסעודה (ולא

א. איתא בירושלמי³: "מנין לד' כוסות (רמז מן התורה): ר"י בשם ר' בניי' כנגד ד' גאולות (לשונות של גאולה שהוזכרו בפרשה כשנת בשרו על גאולת מצרים⁴) לכן אמור גו' והוצאתי גו' והצילתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו'".

ועוד טעמים נאמרו שם: "ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות של פרעה וכו'. ר' לוי אמר כנגד ד' מלכיות. ורבנן אמרי כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם... וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ד' כוסות של נחמות וכו'".

בפשטות ההפרש בין הטעמים הראשונים להטעם הראשון "כנגד ד' גאולות" הוא: להטעמים הנ"ל אין בד' הכוסות זכר ושייכות גלו' לגאולה בני ישראל (ממצרים). משא"כ ל' הטעם "כנגד ד' גאולות" הרי ד' הכוסות הם זכר (לשונות של) גאולה.

ועפ"ז י"ל שפלוגתא הנ"ל בהרמז להד' כוסות הוא נפקא מינה גם ל' הלכה, ובהקדם:

(1) פסחים פ"י ה"א. וראה גם ב"ר פפ"ח. ה. אוה"ת וארא (ע' קפה. ע' ב'תקצו).

(2) פני משה שם.

(3) פרשתנו ה, וז.

(4) במאירי פסחים צט, ב: שענינם (של ד' כוסות של פרעה) ה' סבה לגאולת מצרים. וראה ג"כ בקה"ע ופ"מ לירושלמי שם. ומפרשי המדרש בב"ר שם — אבל מובן, שזה רק סבה לסבה דסבה כו' ושייכות רחוקה לגאולה, משא"כ להטעם "כנגד ד' גאולות" הרי זהו ענין ה"גאולה" עצמה.

(5) או"ח סתע"ב ס"ד.

(6) ס"ז.

משמע מסגנון לשונו שזוהי כוונתו
בביאורו זה?'

(ב) למה כתב אדה"ז שד' לשונות
של גאולה „אמורים בפ' וארא" —
והלא אין דרכו לציין בפנים השו"ע
מקום הפסוקים שמביא.

(ג) בפרשת וארא נאמרו ד' לשונות
אלו בסדר שונה: והוצאתי, והצלת, ונאלתי, ולקחתי [וכן הובא הסדר ב'
דרז"ל (ירושלמי) הנ"ל]. ולמה שינה
אדה"ז בסידרם?'

ב. ויובן כל הנ"ל בהקדים בירור
כללי בגדר דין הסיבה — די"ל בב'
אופנים:

(א) הסיבה אינו חיוב בפ"ע, אלא
הוא פרט ותנאי בהמצוה דאכילת מצה
ושתיית ד' כוסות וכו', והיינו כשם
שישנם פרטים ותנאים בנוגע לכמותה
ואיכותה של אכילת המצה ושתיית הד'
כוסות. כך יש תנאי באופן האכילה
והשתי' — צ"ל דרך הסיבה.

(ד) ועד"ז צ"ע גם ברמב"ם הל' חמץ
ומצה פ"ז שבה"י וזו כתב: בכל דור ודור
חייב אדם להראות כו' לפיכך כשסועד (סתם)
אדם כלילה זה צריך לאכול ולשתות (סתם)
והוא מיסב דרך חירות. ואח"כ בסוף ה"ח:
ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת כוית
מצה ושתיית ארבע כוסות האלו כו'. דל'
כאורה הו"ל לקצר ולכתוב בתחלה (בה"ז):
לפיכך צריך אדם להסב בשעת כו' וכיו"ב.

(ה) גם בפרש"ם (פסחים צט, ב) שכת'
בם ג"כ כסוד שבש"ע אדמוה"ז (וראה פ'
רשב"ם ב"ב נה, ב) קשה כנ"ל. ואף שמשמע
שכן היתה גרסתו בב"ר (שממנו העתיק
דבריו, וכמו שכתב: ומצינו בב"ר כו'),
אינו מובן למה בחר בהגירסא שבב"ר, ולא
בהגירסא שבירושלמי? ואח"ל (בדוחק ע"פ)
שכן גרים גם בירושלמי, או שלא ה' לפני'
הירושלמי (מידוע השקו"ס בזה) — בכר'
אופן קשה כנ"ל — כפי הגירסא שלו —
כב"ר ובירושלמי.

(ב) הסיבה היא מצוה כללית בפ"ע
— האדם צריך להראות כליל פסח
הנהגה דרך חירות, ומראה זה ע"י
ההסיבה, באכילה ע"י הסיבה ובשתי'
ע"י הסיבה — אינו יוצא ידי חובתה
של הסיבה כ"א באכילת כוית מצה
ושתיית ד' כוסות וכו'; ז. א. שאכילה
ושתי' זו ה"ה פרטים במצות ההסיבה?'

והנפקותא ביניהם: באם אכל את
הכוית (לקיים מצות אכילת) מצה בלא
הסיבה, אם יצא ידי מצות אכילת מצה
או לא: אם נאמר שהסיבה היא תנאי
לעיכובא במצות אכילת המצה, הרי
אם לא היסב לא קיים גם מצות
אכילת מצה (מדרבנן¹⁰) מכיון שה'
הסיבה מעכבת בה; אבל אם אכילת

(9) אלא שגם ע"פ ב"י זה חיוב הסיבה
תקנוהו רק באכילת כוית מצה ושתיית ד'
כוסות וכו'. והטעם י"ל — כי הסיבה
ענינה הוא בכדי „להראות א"ע כאילו הוא
עתה יוצא משעבוד מצרים... ויצאת לחי'
רות" (רמב"ם שם ה"ה שו"ע אדה"ז שם
ס"ז). ולכן חיובה דוקא ב„דברים אלו (ש')
הם זכר לגאולה ולחירות", (משא"כ שאר
הסעודות היא רק למצוה מן המובחר").
וראה לקמן הערה 11.

אבל אח"ז — ע"צ"ע לפי הסברא דהסי'
בה מצוה בפ"ע: באם אא"פ לאכז"ש (נמצא
בבית האסורים וכיו"ב) היש חיוב בהסיבה
לחוד שהרי מהא דאינו מיסב בפני רבו
משמע דהסיבה גרידא ג"כ דרך חירות הוא.
והא דלא הובא בפוסקים — י"ל מפני דלא
שכיחא כלל. ולהעיר מדין סוכה עד"ז (ראה
ט"ז סתר"ט סק"כ בסופו) אף שיש לחלק.
ואכ"מ.

(10) דדוחק גדול לומר ובאכל בלא הסי'
בה אפקוה רבנן (שציוו להסב) מגזר אכילת
מצוה ולא קיים מצות אכילת מצה מה"ת.
וראה ארחות חיים סדר ליל פסח ס"ב שיש
„סמך להסיבה מה"ת".

— ולחידושי יש להעיר מהדעות האם
הפקעת קנין מדרבנן מהני בדאורייתא (פס"ד
להצ"צ או"ח סתמ"ח ס"ג).

לקיים מצות הסיבה (אבל מצות אכילת מצה כבר קיים בשלימות) — אין לברך שנית „על אכילת מצה“; אבל אם חיוב אכילה השני הוא לקיים מצות אכילת מצה (שלא קיימה כאשר אכל בלא הסיבה). צריך לחזור ולברך „על אכילת מצה“.

ועי'ל נפ"מ למעשה: אם אכל את הכזית מצה בלא הסיבה, ואח"כ נש' תנה המצב באופן ששוב אינו מחוייב בהסיבה — כגון שעכשיו יושב הוא לפני רבו — אם צריך לחזור ולאכול שלא בהסיבה: אם לא קיים מצות אכילת מצה כשאכל בלא הסיבה (שדינו כאילו לא אכל מצה). הרי מחוייב הוא עכשיו במצות אכילת מצה (אף שתהי' שלא בהסיבה, מאחר שאינו מחוייב בהסיבה עתה) שלא יצא ידי חובתה עדיין¹³; אבל אם בפעם הראשונה כבר קיים מצות אכילת מצה, אלא שלא יצא ידי חובת הסיבה — וממשה זו הלא הוא פטור בשעה זו שהוא יושב לפני רבו, אין מקום שיחזור ויאכל כזית מצה וכו'¹⁴.

ג. ויש להוכיח שחובת ההסיבה

(13) אפ"ל דכיון שלא יצא י"ח מצה מדרבנן מפני שאכלה שלא בהסיבה, לא חייבוהו חכמים לחזור ולאכול כיון שגם עתה יאכל שלא בהסיבה, ולא ירויח כלום, ולהעיר מהדעות בנוגע ליעו"י, באם לא הו' כיר יעו"י במנחה של ר"ח ובלילה אינו ר"ח האם צריך לחזור ולהתפלל ערבית שתיים, אף שלא יאמר בה יעו"י, דכיון שלא יצא במנחה ה"ז כאילו לא התפלל כלל (ראה שו"ע אדה"ז סק"ח סי"ז, ושי"ג).

(14) ואף את"ל שמכיון שכבר חל עליו חיוב הסיבה קודם שבא לרבו, מחוייב הוא לחזור אחר הנומנות לקיים מצות הסיבה — נפק"מ באופן שא"א לו עוד לקיים מצות הסיבה, לילך מלפני רבו (כגון שרבו צריך לו וכי"ב).

הכזית מצה היא פרט בהסיבה, הרי באם לא היסב בה לא קיים מצות הסיבה, אבל אין חסרון בקיומה של מצות אכילת מצה.

והנפ"מ בין שתי סברות החיוב ש' בהסיבה להלכה למעשה: באם אכל את הכזית בלא הסיבה שאז צריך לחזור ולאכול בהסיבה¹⁵, האם מחוייב הוא לחזור ולברך „על אכילת מצה“¹⁶; אם החיוב לחזור ולאכול הוא רק בכדי

(11) שו"ע שם סי"ז, שו"ע אדה"ז שם סט"ו, וראה בתורה כולהו — פסחים קח, א, שנתקפו לענין ד' כוסות, וראה פרי"ח סתע"ב סק"ז בטעם הספק, וראה שו"ת בית הלוי ח"ג ס"א אות ט בדעת הר"ן, ובדו"ח רעק"א כתבים ע' 176.

לכאורה אפשר להוכיח מרין זה עצמו (שצריך לחזור ולאכול בהסיבה) שהסיבה הוא תנאי באכילת מצה, כי באם היתה הסיבה חובה בפ"ע, וכאשר אכל הכזית מצה שלא בהסיבה כבר קיים מצות מצה, מה מקום לחייבו לאכול עוה"פ את הכזית מצה בהסיבה, כיון שכבר קיים מצות מצה.

אבל אינו — כי עפ"י שהסיבה הוא חיוב בפ"ע, אין הפי' שחייבהו חל כשמקיים מצות אכילת מצה, כ"א שתקנוה באכילת מצה כו', לפי שהם זכר לגאולה וחירות (כנ"ל הערה 9). וא"כ י"ל שאף שכבר קיים מצות מצה חייבוהו חכמים לאכול עוה"פ מצה זכר לגאולה וחירות, בהסיבה.

ולפי"ז צ"ל שמי"ש בירושלמי (פסחים שם) „אותו כזית שאדם יוצא בו בפסח צריך לאכלו מיסב" (וכן מ"ש בשו"ע אדה"ז שם סי"ד בתחלתו) הוא ע"ד הרגיל, אבל באם עברו ואכל בלא הסיבה — צריך לחזור ולאכול בהסיבה, וראה לקמן הערה 23.

(12) לפמ"ש הרמ"א (סתע"ב סי"ז, שו"ע אדה"ז שם סט"ו) דבכוס ג' וד' אם לא שתה בהסיבה לא יחזור וישתה דכדאי הוא ראב"ה לסמוך עליו דבוה"ז א"צ הסיבה במקום שיש חשש שנראה מוסיף על הכוסות — י"ל דה"ה שלא יצטרך לחזור ולברך כו' ה"ז, במקום שיש חשש ברכה לבטלה, ולפי"ז המבואר בפנים הוא „מעיקר הדין“.

ממש לא כיוון לשם מצוה, והטעם הוא, דמכיוון שהיטב, חזקה שכיוון בתחלה — אלא שאח"כ בשעת האכילה הסיח דעתו ונשכחה ממנו כוונה זו²⁰ — ונגרר הוא אחר מחשבתו הראשונה²¹. ואם נאמר שיוצאים מצות אכילת מצה גם בלא הסיבה, מהי הודאות שהיטב שאז "מכיוון שהיטב כו" — הרי כמו שלא כיוון, אפשר (ואדרבא — מסתבר) שגם לא היטב, והול"ל... בין שלא כיוון אם היטב, וכיו"ב. ועכצ"ל שאין צורך לפרש בברייתא דמיירי בהיטב, שהרי בלא הסיבה פשיטא שאינו יוצא י"ח, ו"מכיוון (דע"כ מיירי²²) שהיטב חזקי' כיוון"²³.

אבל י"ל דא"צ לפרש "אם היטב" — דזה מובן מאמרו "מכיוון שהיטב", ובפרט שהירוש' רגיל לקצר בלשונו.

ד. אולם לכאורה יש להוכיח גם להיפך — שהסיבה היא מצוה בפ"ע ואכילת מצה וכו' תנאי היא בהסיבה — מהא ד"המיטב בכל הסעודה ה"ז משובח ועושה מצוה מן המובחר"²⁴.

(20) קרבן העדה שם.

(21) ראה שו"ע אדה"ז סתקפ"ט ס"ט.

(22) ראה בצפצ"ז שם: בירושלמי כאן

אמר דע"כ מיירי בהיטב.

(23) ולפי"ז מובן היטב הא דמבואר בירושלמי (שבהערה 11) דחוב הסיבה הוא ב"אותו כוית שאדם יוצא בו בפסח", שהרי ע"פ משמעות הירושלמי כאן לא יצא י"ח מצה אם לא היטב, וראה הערה הגיל.

(24) וברמ"א כאן: ולכתחלה יטב כל הסעודה, וראה בט"ז סק"ו, אבל בפר"ח סק"ו כ' ד"ליתא — דליכא אלא מצוה מן המובחר, ובשו"ע אדה"ז שם הוסיף: ואין בידינו להצריכו להטב, אבל מ"מ המיטב כו'.

וצ"ע בל' הרמב"ם בזה (פ"ו, ה"ח): ואימתי צדיקין הסיבה בשעת אכילת כוית מצה כו' ושאר אכילתו ושתייתו אם היטב ה"ז משובח ואם לאו אינו צריך — דל'

תנאי הוא באכילת מצה מהא דאמרינן בגמ' י"י: "השמש שאכל כוית מצה כ" שהוא מיטב יצא, מיטב אין לא מיטב לא", דמזה משמע שכשאוכל מצה בלא הסיבה לא יצא י"ח מצה; ודוחק גדול לומר שכונת הגמ' למצות הסיבה, דא"כ מאי קמ"ל בלשון "מיטב אין לא מיטב לא" — הרי פשיטא דכשלא היטב לא יצא ידי חובת הסיבה.

ומפורש הדבר ברא"ש שם י"י, ש' נסתפק בשתה כוס ג' או ד' שלא בהסיבה אם יש לחייבו לחזור ולשתות בהסיבה מכיוון ש"נראה כמוסיף על הכוסות, ומיהו איכא למימר כיון ששתה שלא כתיקונו הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות ה' ומה ששתה עתה הוא כוס של חובה", הרי כתב להדיא שכוס זה שהוא שותה שלא בהסיבה אינו ממנין הכוסות י"י, וה"ה בכזית מצה וכו' י"י.

לפלפולא ה' אפ"ל דכן משמע גם בירושלמי י"י: "יוצאין במצה בין ש' כיוון בין שלא כיוון... מכיון שהיטב חזקי' כיוון". ז. א. שיוצאים מצות אכילת מצה גם אם בשעת האכילה

(15) פסחים קח, א.

(16) סימן כ.

(17) ודוחק גדול לומר שזה עצמו הוא ספיקו של הרא"ש כדמוכח בט"ז (סתע"ב סק"ה) וחק יעקב (שם סק"ד).

(18) ואין לחלק בין ד' כוסות ומצה — דבד' כוסות כיון שהוא מדרבנן מעכבת בה הסיבה דהם אמרו והם אמרו, משא"כ במצה שהוא מה"ת — שהרי מקור דברי הרא"ש הוא מהמבואר בגמרא "מיטב אין לא מיטב לא" — בנוגע למצה, כדמוכח ברא"ש שם, ואם בנוגע למצה אין הסיבה מעכבת מנ"ל שמעכבת בד' כוסות, וכ"כ להדיא בראב"ן כאן: ואינו יוצא ידי מצה, אלא באוכלה בהסיבה.

(19) פסחים פ"י ה"ג, וראה צ"פ על הרמב"ם הל' חו"מ פ"ו ה"ג.

עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים... לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות. ומאחר שענין זה שחייב להראות את עצמו כו' הוא ודאי חיוב בפ"ע, וממנו מסתעף החיוב לאכול ולשתות בהסיבה הרי עכצ"ל שגם ההסיבה היא חובה בפ"ע²⁰.

והנה בכדי לתווך את הענינים הנראים כסותרים זא"ז יש לומר שישנם בהסיבה שני החיובים: (א) מצוה בפ"ע. (ב) תנאי במצות אכילת מצה וכו'. וכשיאכל כזית מצה וכו' בהסיבה — מקיים הוא המצוה דאכילת מצה כתיקונה ומצות הסיבה המיוחדת בפ"ע; ובמצות ההסיבה כמו שהיא בפ"ע — יש עיקר המצוה והוא באכילת כזית מצה ושתיית ד' הכוסות ומצוה מן המובחר — בשאר כל הסעודה, היינו הידור בהמצוה של הסיבה.

ה. ולפ"ז מוסברים בטוב טעם דברי אדה"ז (בסעיף הקודם): "שישב ב' הסיבה דרך חירות כו' לפי שבכל דור ודור וכו' (כל' הרמב"ם הנ"ל) לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות", והיינו שזהו חיוב כללי להתנהג בדרך חירות בזה הלילה. ועפ"ז מובן שמצות ההסיבה הנמשכת מזה, אינה פרט במצות אכילת מצה וכו' אלא ענין בפ"ע.

(29) ועפ"ז רוב אין דרכו של הרמב"ם ליתן טעם לפסקיו ולכן משמע שכאן אין זה רק טעם לחובת הסיבה אלא שהוא ג"כ הלכה וחיוב שחייב אדם כו'. ומה מסתעף ש(לפיכך) כשסועד אדם כו'.

(30) והרי זהו טעמו של הפני משה שבהע' 25 שכ' דלרב לוי בעי הסיבה בכל הסעודה, לפי שמבאר הטעם, להודיע שיצאו מעבדות לחירות.

דאם נאמר דכל ענינה של הסיבה הוא רק תנאי באופן אכילת מצה של מצוה וכו', מהו השבח ומצוה מן המובחר כמה שמיסב בכל הסעודה — כיון שבהסיבה מצ"ע אין ציווי ואינה אלא תנאי באכילת המצה וכו'. ועכצ"ל ש' בעצם ההסיבה יש מצוה — וחיובה העיקרי הוא באכילת מצה וכו' ובכל הסעודה ה"ה רק "מצוה מן המובחר"²¹.

אלא שיש לדחות הוכחה זו, כי ביום טוב הרי "כל הסעודה" מצוה היא, ד' כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה כך כל ימים טובים... וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו²² וא"כ י"ל דכשם שיש הסיבה שהיא תנאי לעיכובא במצות אכילת מצה, כך ישנה הסיבה שהיא תנאי ל"מצוה מן המובחר" ב' מצות עונג ושמחת יו"ט שב"לילה זה²³.

אמנם טעם החיוב בהסיבה מוכיח שהסיבה ענין בפ"ע, דהרי כתב ה' רמב"ם²⁴ (ועד"ז ל' אדה"ז כנ"ל): "בכל דור ודור חייב אדם להראות את

כאורה, ואם כו' צריך" — מיותר, ודוחק לומר דסודתו להורות דרך "שאר אכילתו" א"צ לחזור ולאכול, משא"כ כזית מצה וכו'. וראה לקמן הערה 31 בסופה.

(25) ובפרט לפי מ"ש בפני משה בירושלמי (שם, ה"א) ופליגי אמוראי שם אי צריך הסיבה בכל הסעודה או רק בכזית מצה וכו'. ומשמע דלמ"ד בכל הסעודה, חייב להסב בכל הסעודה כמו בכזית מצה.

(26) שו"ע אדה"ז סי' תקס"ט ס"א וס"ד.

(27) וכן במ"ש במאירי (פסחים קה, א): ארבע כוסות כולן צריכין הסיבה, הן שתייתם, הן הדברים שהם מסודרים עליהם, ר"ל קירוש וקריאת ההגדה וקריאת ההלל וברכת המזון — אפשר לדחות שהסיבה הוא תנאי בדברים אלו, ואין להוכיח מזה דס"ל דהסיבה הו"ע בפ"ע.

(28) ה"ל חוי"מ פ"ז הל' י"ז. וראה ירו' שלמי שם: אוכלין מסובין להודיע שיצאו מעבדות לחירות.

וממשיך להוכיח בהדגשת הטעם (בשייכות להד' כוסות): „שהד' כוסות תקנו חכמים כנגד ד' לשונות של גאולה האמורים בפרשת וארא. ומה, שמצוה זו ענינה גאולה וחירות, ושע"כ היא צריכה הסיבה כתנאי, משא"כ לפי טעמים האחרים לתקנת ד' הכוסות: „כנגד ד' כוסות של פרעה. . . כנגד ד' מלכיות. . . כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אר"ה. . . וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ד' כוסות של נחמות", שלכל אלו הטעמים הרי ד' הכוסות אינן זכר לגאולה וחירות של ישראל. —

(32) ראה פסחים קיז, ב: ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ב' מצוה, ובר"ן שם: דעיקר תקנתא משום חירות, ובשו"ע אדה"ז סי' תעד ס"ב: ד' כוסות אלו תקנו חכמים לשותותם דרך חירות וכל אר"ה הוא חירות ומצוה בפ"ע. אבל ברשב"ם שם גריס: ארבע כסי תקנו להו רבנן (סתם) וכל חד וחד כיו, וא"כ י"ל דלטעמים אלו גרסינן כמ"ש הרשב"ם, (ולהעיר מל' שו"ע אדמוה"ז ריש סי' תעט), וראה שם קת, ב: שתאן חי. . . ידי יין יצא ידי חירות לא יצא, ובפרש"י ורש"ב"ם: כלומר אין זו מצוה שלמה, ובשו"ע אדמוה"ז סי' תעב ס"ז: ידי חירות לא יצא כלומר שלא קיים מצוה מן המובחר, ולהמבואר בפנים דלדעת אדמוה"ז עיקר מצוה זו ד' כוסות הוא משום חירות מובן מה שהוצרכו לדייק: כלומר (שאינן הכחנה כי פשוטו שלא יצא ידי חירות דא"כ לא ה' יוצא ידי יין ג"כ, אלא) שאין זו מצוה שלמה והיינו שאינה מן המובחר, אבל באם ד' כוסות אינם משום חירות מובן בפשטות שמה שלא יצא ידי חירות אינו ענין לחיוב ד' כוסות, ולכן „ידי יין יצא", וראה בר"ן (פסחים שם) בטעמו של ר"י דס"ל דא"צ לתנן התנוקות בד' כוסות: דבני הא לא שייך לחנכם במצית דכיון שאין נהנין ושמחין בו אין להם דרך חירות, וי"ל דאזיל לשיטתו דס"ל דעיקר התקנה הוא משום חירות כנ"ל, וראה ברשב"ם שם שפי' בענין אחר.

ואח"כ (לאחר כמה סעיפים) ממשיך ומבאר הדברים הצריכים הסיבה, כי בטעם וענין ההסיבה שביאר לפנינו, מבוארת מצות הסיבה כחובה בפ"ע, וכאן כוונתו לבאר הענין הב' שבהסיבה — כפי שהיא פרט ותנאי במצות אכילת מצה וכו', וכמו שמסיים: „לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות" (ולא „לפי" כך צריך להסב בהם" וכיו"ב), זו א. שמחת הטעם המבואר כאן הרי „הם" — מצות אלו — צריכים הסיבה.

והטעם: „לפי שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות" — היינו שתוכן ענינם הזה, „זכר לגאולה ולחירות", הוא המצריך בהן חיוב הסיבה (דרך חירות) כתנאי, בכדי שה„זכר לגאולה ולחירות" שלהן יהי' שלם בכל ה' פרטים יי'.

(31) ועד"ז יש ליישב גם הקושיא בדברי הרמב"ם שבה"ע ז', שבתחלה כתב „צריך לא" כול ולשתות (סתם) והוא מסיב דרך חירות" וכו' — בהמשך למ"ש לפנינו: „בכל דור ודור חייב האדם להראות א"ע וכו' לפיכך וכו'", להרגיש שהסיבה היא מצוה בפ"ע ואינה תלויה במצות מצה וכו', ואח"כ לאחר ש' מבאר פרטי דיני הסיבה, ממשיך: „ואימתי צריכין הסיבה וכו'", שבזה בא לבאר (לא רק אימת צריך להסב מצוה מצות הסיבה, אלא גם) שהסיבה היא תנאי במצות מצה וכו', ולכן המתקן בזה עד לאחר ש' מפרט שאר דיני הסיבה, ורק כשבא לבאר פרטי המצות (בהמשך הפרק) הקדים: ואימת צריך כין כו' שיש בזה ב' הענינים כו'.

ומה שלא כתב הרמב"ם שאם לא אכל הכוית מצה בהסיבה צריך לחזור ולאכלו — אף שס"ל שהסיבה היא (גם) תנאי במצות מצה, י"ל: (1) לא כל התנאים שבמצות הם לעיכובא (2) מכללי הרמב"ם שאינו מביא דינים שלא הוזכרו בש"ס יכו' (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב, שד"ח כרך ט כללי הפוסקים ס"ג אות ה, ס"ה אות כג), (3) בדוחק — רמזה בפ"ז סוף ה"ח (כדלעיל הערה 24 בסופה).

תקנת הד' כוסות משום ענין החירות בלבד.³⁶

וזהו הטעם שאדה"ו משנה את סדר ד' הלשונות (והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי) מכפי שנאמרו בכתוב (והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי) — כ"א ע"פ סדר הד' כוסות — שבהם מדבר כאן — כי הד' לשונות הן הן הנותנין טעם לכל א' מהד' כוסות ולהענינים הנאמרים עליהם:

כוס ראשון אומר עליו קידוש היום³⁷, ובקידוש אומר "זכר ליציאת מצרים" שזהו כנגד "והוצאתי". כוס שני קורא עליו את ההגדה³⁸, וה' חידוש שבמצות סיפור יצי"מ שבליל פסח על מצות זכירת יצי"מ שבכ"י הוא שבליל פסח צ"ל סיפור דברים באריכות ובביאור³⁹, שזהו כנגד "וגאל-תי". שבהמשך שלו מתאר הכתוב את גודל הגסים והמופתים דצי"מ וכמש"נ: "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים", וחזותמים בברכה "אשר גאלנו וגאל את אבותינו כו' בא"י גאל ישראל". כוס שלישי מברך עליו ברכת המזון⁴⁰, שבה נזכרת ההודיה על "תורתך שלמדתנו", ואם לא הזכיר תורה בבהמ"ז לא יצא י"ח⁴¹, וזהו כנגד "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים" דקאי על מ"ת כמ"ש⁴² "היום

ולפיהם אינו מובן הטעם למה תהי' ההסיבה הנאי במצות ד' הכוסות.

וזהו שמדגיש ואומר: "האמורים בפרשת וארא": אין כוונתו לציין את המקור ללשונות אלו אלא לדייק ולפרש דבריו הנ"ל [דרך עפ"י ש"ד] כוסות תקנו חכמים כנגד ד' לשונות של גאולה⁴³, יתכן לומר שחייב ה' הסיבה הוא כתנאי בד' הכוסות (משא"כ להטעמים "כנגד ד' כוסות של פרעה וכו'") משום שלשונות אלו "אמורים בפ' וארא", שהמדובר בפרשה זו הוא בגאולתם ויציאתם של בני"מ ממצרים, וכנגדן תקנו ד' כוסות בליל הגאולה (משא"כ בד' כוסות של פרעה וכו'), שאין בתוכן הפרשיות בהן נזכרים כוסות אלו, שייכות ליציאת מצרים⁴⁴.

1. אמנם אכתי, אין הענין מבואר כל צרכו, שהרי "צריך לשתות הד' כוסות על הסדר... והיינו שבין כוס ראשון לשני ובין שלישי לרביעי יפסיק באמירת ההגדה וההלל ובין שני ל- שלישי יפסיק באכילת מצה וברכת המזון"⁴⁵, והיינו לפי "שכל כוס תקנו על דבר מיוחד"⁴⁶, דמזה משמע שיש במצות ד' כוסות עוד ענין חוץ מזה שהם זכר לגאולה וחירות. וע"כ צ"ל שכל כוס שייך גם לענין מיוחד ש- בשבילו תקנו כוס פרטי זה, והרי דאין

(36) ואף שאי"ז קושיא, שהרי מ"מ הו' איל ועיקרם הו"ע של חירות שייך שהסיבה תהי' הנאי בהם — מ"מ יומתק יותר באם נאמר שענינו זכר כוס הפ"ע ג"כ שייך לגאולה וחירות, כדלקמן בפנים.

(37) ל' הרמב"ם שם ה"י.

(38) ראה במקומות שצויינו בהגש"ס עס לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים ע' טו.

(39) ברכות מח. ב. מט, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ב ה"ג שו"ע אדה"ז ס"י קסו ס"ד.

(40) תבוא כו, ט.

(33) אף את"ל שגם לפי טעמים הנ"ל יש להכוסות שייכות לענין הגאולה — ראה לעיל הערה 4.

(34) שו"ע אדה"ז ס"י תעב ס"ז.

(35) ל' הב"י סתפ"ד — אלא שהוא סובר בסדר זה אינו מעכב, אבל ראה פ"ת שם. שו"ע אדה"ז סתפ"ס ס"א ב' חצ"ג ובהציון (על הצד). וראה לעיל הע' רה 32.

אלא שיהי' גילוי אלקות בבחי' ממכ"ע. ועשה טוב" — התשובה על "שהוא ממעט במצות ועשה טוב לייגע א"ע בתורה ותפלה" ו"כדי שיעשה תשובה שיתמלא גם האור שחסר בביטול מ"ע ע"ז צריך לעשות תשובה עצומה . . להתקשר ולהדבק בשם הוי' שהוא סוד כ"ע ובחי' מקיף". וב' בחי' תשובה אלו הם בחי' תשובה תמאה. "בקש שלום" הוא בחי' תשובה עילאה שהוא ע"י התורה ש"משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה" ו"דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום", ש"ע"ז מגיע "לעצמות אוא"ס שלמעלה מסוכ"ע וממכ"ע". ויש בזה ב' בחי', כנגד נגלה דתורה ופנימיות התורה יי.

והנה מבואר באוה"ת יי, שהד' כור סות הם כנגד ד' בחי' תשובה הנ"ל. ולפ"ז הרי ד' הלשונות הן כנגד ד' בחי' אלו: "והוצאתי אתכם מתחת סב" לות מצרים" (היציאה מטהמאת מצרים) הו"ע סוד מרע. "והצלתיו" הוא מל' "צל" יי, שהוא בחי' המקיף — אור הסוכ"ע שנמשך ע"י המצות כנ"ל, ש"ע"ז נאמר יי: "ובצל ידי כסיתיך גוי" יי. "וגאלתי" הוא כנגד התורה כמארז"ל: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בת"ת", ובפרטיות — כנגד נגלה ד' תורה כפשטות המחז"ל. "ולקחתי אתכם לי לעם", היינו היחוד האמיתי באוא"ס ב"ה והו"ע פנימיות התורה יי

הזה נהיית לעם לה' אלקיך" יי. כוס רביעי גומר עליו את ההלל ומברך עליו ברכת השיר" יי שזה שייך בעיקר להגאולה העתידה (שלכן מקדים ואומר "שפוך חמתך על הגוים כו" יי). והוא מרומז ב"והצלתיו" — דבלשון זו לא נתבארה ההצלה בפרטיות, אלא (סתם) "והצלתיו אתכם מעבודתם", כמו כן הוא בנוגע לגאולה העתידה וכמ"ש הרמב"ם יי: "וכל אלו הדברים . . לא ידע אדם איך יהי' עד שיהיו, שדברים סתומים הם אצל הנביאים".

ונמצא לפי"ז שגם הענינים שנאמרו על הכוסות מתאימים לד' לשונות של גאולה (בהסדר כאן — בשו"ע אדה"ז) ולתוכנה של גאולה וחירות, הרי שכל התקנה של הד' כוסות הן בכללה והן בפרטי" הוא "זכר לגאולה וחירות".

ז. הביאור של החילוקים בסדר הד' לשונות בפנימיות הענינים:

מבואר בלקו"ת יי שיש ד' מדריגות בתשובה והן מרומזות בכתוב יי "סוד מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו": "סוד מרע" — "שלא יפגום בעוונות גשמיים במחשבה דיבור ומעשה, וצריך לעשות תשובה — להתחרט על העבר ולעקור את רצונו מן הרע כו' שלא ירצה להפרד מיחודו ואחדותו ית"

(41) מדרש הגדול וארא שם. רבינו בחיי שם. ארחות חיים ליל פסח סי"ג מאירי פסחים צט, ב. ועוד.

(42) ראה ר"ן ר"פ ע"פ. בחיי וארא ו, ת. אבורהם, ובשמה"ר להחיר"א בפיסקא שפיך חמת.

(43) הל' מלכים פ"ב ה"ב.

(44) בלק עג, כ ואילך. וראה גם ב' אורים לאגה"ת פ"א (נדפס בלקוטי ביאורים לס' התניא (להר"י שי' קארץ) ח"ב ע' סב ואילך).

(45) תהלים לו, טו.

(46) סנהדרין צט, ב.

(47) אה"ת וארא ע' קפה. ע' ב'תקצו. והם ב' הבחי' ופמליא שלמטה ופמליא שלמעלה.

(48) אוה"ת וארא ע' רלו.

(49) ישע"י נא, טו.

(50) לקו"ת במדבר ב, ד.

(51) אבות פ"ו מ"ב.

(52) ראה קונטרס עה"ת פ"ג ואילך.

כנגד ה"ארבעה בנים", שאופן סידורם הוא: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול; ובסדר העולמות: אצילות, עשי, בריאה ויצירה יי. ועד"ז סדר הד' כוסות: "כוס א' של קידוש נגד אצי' כו' כוס ב' סיפור הגדה שאנו אומרים מתחלה היו עו"ז לכן אמר רשע נגד עשי' כו' כוס ג' בברהמ"ז בבריאה כו' כוס ד' ביצירה כו' יי.

ועפ"ז נמצא, דהסדר של הד' לשו"נות של גאולה והוצאתי והצלתי וג' אצילתי ולקחתי (שהם כסדר הכוסות) הוא אצי' עשי' יי בריאה יצירה.

והנה הטעם שבסדר ההגדה נסמך הרשע להחכם — ע"ה שלכאורה אין זה לפי סדר מדריגתם שצ"ל הרשע לבסוף — הוא בכדי שהרשע יהי' סמוך להחכם, כי דוקא החכם יכול לפעול עליו ולהחזירו מרשעתו יי; ועד"ז בסדר העולמות, כמבואר בפע"ח יי, "ולמה אצי' סמוך לעשי' לפי שעשי' צריכה אור גדול כו' לכן המשיך לו מלמעלה מן אצי'".

ולכן בסדר ההגדה, שענינה "והי' גדת לבנך" — לפעול על כל הד' בנים — גם על הבן רשע — צ"ל הסדר: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול, וכנגדם בסדר הכוסות והי'

(ד"כ"מ שנאמר "לי" אינו זו לעו"לם יי, והיינו שזהו בבחי' שלמעלה מהתחלקות ושינויים, וזהו פנימיות התורה "דלית תמן לא קושיא . . ולא מחלוקת כו' יי), ולהיות שהן ד' בחי' בתשובה, שאופן עבודתה הוא מלמט' למ"ע, לכן גם ד' הלשונות הן בסדר של מלמטלמ"ע.

אמנם, סדרן של הד' בחי' בעבודה הנ"ל תלוי בהחשיבות דלימוד ועשי'. דאם לימוד חשוב ממעשה הרי "וג' אצילתי ולקחתי" הם האחרונים בסדר ד' הבחי' שנמנין מלמטה למעלה; ואם מעשה חשוב מלימוד, אז "והצלתי" בא באחרונה יי להיותו למעלה מכולם.

ובזה יבואר טעם הסידור של הד' לשונות בשו"ע אדה"ז ושינויו מה' סדר שהם כתובים בתורה: בתורה שבכתב (ובתושב"ע"פ במקום שאינו חלק ההלכה שבה) באה בחי' "וגאל" תי"י, "ולקחתי", שהו"ע התורה כנ"ל, באחרונה, כי מצד התורה עצמה מור"גשת ומודגשת מעלת התורה; אולם בשו"ע (אדה"ז), ששייך לחלק ההלכה והפס"ד והמעשה שבתורה, הרי ה' הכרעה היא שהמעשה הוא העיקר ית' ריון ומעלת המעשה, ולכן באה באח"רונה "והצלתי" שהו"ע המעשה כנ"ל.

ה. ועוד יש לבאר כוזה באו"א:

איתא בפע"ח יי שד' הכוסות הם

(53) ויקר' ב, ב, וראה תנחומא (בשבער)

תצוה ס. לקו"ת במדבר ט, ג.

(54) ותי"ג כה, ב, הובא באגה"ק סי' כו.

(55) ומ"מ בחי', והוצאתי"י שהו"ע סור

מרע בא בתחלה כי באיזה סדר שיהיו

צ"ל סור מרע בתחלה (בסדר דמלמטה למע'),

לאפרושי מאיסורא" ואח"ז תלוי סדר הד'

ענינים דאי מעשה חשוב או תלמוד חשוב.

(56) שער כא, ס"ה ופ"ו.

(57) פע"ח שם פ"ו.

(58) ראה פע"ח שם בפ' הכרי הרשע

"מה העבודה הזאת כו'": "פי' עבודה גי'

אלקים ואין לי לבקש הרחמים, וכשר בי'

עיקר השם ובשורש שהוא הוי' כו'". ועפ"ז

מוכנת השייכות למשינ' "והצלתי אתכם מ'

עבודתם. (ראה פי' השליה (הובא באוה"ת

וארא צ' קפח): פי' והצלתי אתכם מעבודתם

היינו מהשר של מצרים שהוא עבודתם של

מצרים שהם עובדים אליו כו'.

(59) ראה לקו"ש ח"א סי"ע 249 ואילך.

גאולה יי — בגאולתנו האמיתית והי
שלימה בקרוב ממש.

(משיחת חגה"פ וש"פ שמיני תשכ"ט)

צאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. אמנם
בשו"ע אדה"ז מונה אותם לפי מעלתם
ע"פ שו"ע, ועפ"ז הסדר (בד' הבנים)
הוא: חכם, תם, שאי"ל, רשע, ובסדר
הכוסות: והוצאתי, וגאלתי, ולקחתי,
והצלתי.

כתיב יי "כימי צאתך מארץ מצרים
אראנו נפלאות" — וע"י עבודתנו ב"
והגדת לבנך" בכל הד' בנים, שיהיו
כולם בבחי' "בנים אתם לה' אלקי"
כס"י, נזכה לכל הד' לשונות של

62) ראה ריש ס"א (בפנים): וכנגדן
עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ד' כוסות
כו', ובבחי' (שמות ו, ח): "ומצינו דוג'
מתן ארבע לשונות של גאולה לעתיד לבא,
והוא שאמר הנביא (יחזקאל לד, יג) והיו
צאתים מן העמים וקבצתים מן הארצות
והביאוהם אל אדמתם ורעיתים אל הרי
ישראל".

60) מיכה ז, טו.

61) ראה יד, א.

הלכות פסח תעב

ז' אע"פ שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחורבן מכל מקום בליל פסח טוב להרבות כו בכלים נאים כפי בחו"כ אפילו הכלים שאין צריך לסעודה כו יסדרם יפה על השולחן כס לגוי זכר לחירות ז'.

ואפילו כלים הממושכנים בידו מן הנכרי יסדרם על השולחן לא לגוי לב ואף אם ירצה להשתמש בהם אין בזה משום גזל הנכרי ולא משום גניבת דעת לג כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ב ד':

ז' ויכין מקום מושבו לה שישב בהסיבה לו דרך חירות לו כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים לה לפי שבכל דור ודור לס חייב האדם להראות מא את עצמו כאלו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים מב שנאמר מג בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ועל דבר זה צוה הקדוש ברוך הוא מד וזכרת כי עבד היית במצרים כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד ונפדית ויצאת לחירות מה לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות מו כמו שנתבאר מ:

ח' ועני שאין לו כרים וכסתות להסב עליהן מה מכל מקום ישב על הספסל מס ולא על הקרקע כבשאר ימות השנה ואם אפשר לו לסמוך על ירך של חברו הרי זו נקראת הסיבה נא אבל לא יסמוך על ירך עצמו מפני שנראה כדואג ובין זו דרך חירות נ:

ט' וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו יד שאין זה דרך חירות נה אלא יטה על צדו השמאלית יו ולא על הימנית יז שאין דרך הסיבה בכך שהרי צריך לאכול בימין מה ועוד שאם יסב בימין יוכל לבוא לידי סכנה לפי שהושט הוא בימין והקנה בשמאל ואם יטה על ימינו יהיה הושט מלמטה וקנה נט מלמעלה ויהא נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו ויכנס המאכל דרך הקנה ויבוא לידי סכנה ולפיכך אף מי שהוא איטר שדרכו לאכול בשמאל אף על פי כן יסב על שמאלו שהוא שמאל כל אדם סא:

כו מהרי"ל סדר ההגדה אות ד (ע' פה). מ"א סק"ב.

כז מור וש"ע ס"ב. וראה גם לעיל סי' תנא ס"ד.

כח משמעות ח"י סק"ד בדעת מהרי"ל שם.

כט טור וש"ע שם (יסדר שלחנו יפה).

ל ח"י שם.

לא מהרי"ל שם. מ"א שם.

לב ח"י שם בדעת מהרי"ל שם.

לג ח"י שם. וראה מ"א שם.

לד סימן זה בשו"ע לא הגיע לידינו, וראה ט"ז שם סק"א וש"ך סק"ט. לקמן חו"מ הל' גזילה וגניבה

סוף ס"ד וקו"א סק"ו (השמטת הצנזור). לעיל סי' תמ קו"א סק"א.

לה מור וש"ע ס"ב.

לו משנה צט, ב. מור וש"ע שם.

לז רמב"ם בפ' המשניות ר"פ ערבי פסחים. מור וש"ע שם. וראה רש"י ורשב"ם שם ד"ה ואפילו (כדרך בני

חורין).

לח רמב"ם שם.

לט בתניא פמ"ז הוסף: ובכל יום ויום.

מ במשנה וברמב"ם: אדם.

מא במשנה וכן בסתם ההגדה של הרמב"ם ואדה"ז (ובתניא שם): לראות. וראה לקו"ש ח"ב ע' 39. שלחן המלך

ח"ב ע' סט.

מב משנה דף קיו, ע"ב. רמב"ם פ"ז ה"ו.

מג שמות יג, ח. משנה שם.

מד דברים מז, יב. שם כד, יח.

מה רמב"ם שם.

מו ראה רמב"ם שם ה"ו. לקו"ש חל"א ע' 56.

מז אוצ"ל: שיתבאר, לקמן סי"ד. וראה גם סי' תעג סמ"ח.

מח מרדכי לד, ג. רמ"א ס"ב.

מט רמ"א שם. לבוש ס"ב.

נ מ"א סק"ג.

נא גמרא קח, א. מהרי"ל סדר ההגדה אות כ. מ"א שם.

נב מהרי"ל שם. מ"א שם.

נג מהרי"ל שם.

נד גמרא דף קח, ע"א: פרקין. וכשני הפירושים שהובאו בר"ח שם. רמב"ם פ"ז ה"ה. מור וש"ע ס"ג.

נה לבוש ס"ג.

נו רש"י ורשב"ם שם ד"ה עד שיסב. מור וש"ע שם.

נז גמרא שם. מור וש"ע שם.

נח רשב"ם שם ד"ה הסיבת ימין.

נט בקונטרס השולחן הגיה: והקנה.

ס גמרא שם, לפירוש רשב"ם שם ד"ה שמא. לבוש שם. ט"ז סק"ב. מ"א סק"ד.

סא רא"ש פ"ז סי' כ. מור. לבוש שם.

ג ואם התחיל לאכול קודם שעה עשירית וכו' פסק רשב"ם אף על גב דבשאר שבתות וימים טובים פורס מפה ומקדש בפסח צריך להפסיק סעודתו בעקירת שולחן. טעמו מדמינא צריש פרק ערבי פסחים רצ' יהודה רצ' יוסי ואמר אין מפסיקין ואמר רצ' יוחנן הלכה כרצ' יהודה צערצ פסח והלכה כרצ' יוסי צערצ שנת ופירש הוא ז"ל (ד"ה לא) דמפסיקין משמע עקירת שולחן ולפיכך כתב (ד"ה אמר לו) שאם התחיל לאכול קודם חשע ונמשך אכילתו עד שחשכה צריך לעקור השולחן מיד כשימשיך ולהחזירו לשם פסח והרי"ף לא הביא הא דאמר רצ' יוחנן הלכה כרצ' יהודה צערצ פסח וכתב הרא"ש (סי' ז) דמדלג הביאה מכלל דליהו לא מפליג בהפסקה בין פסח ובין שבתות וימים טובים ונכלולו פסיק כשמואל דפורס מפה ומקדש וטען הרא"ש להחזיק סברא זו וכתב צוקף דבריו שמה שכתב צה דברים נכוחים הם ויש לסמוך עליהם דאף צערצ פסח כגי צפריסת מפה וכן פסק הרמ"ה (יט). ד"ה כתב והרמב"ן ז"ל (מלחמות שם ד"ה אמר) עכ"ל: ומה שכתב ואינו מברך עליו בורא פרי הגפן ומברך ברכת המוציא. כבר נתבאר צסימן רע"א (כתב ד"ה ויש):

ה ואם התחיל לאכול קודם שעה עשירית וכו' פסק רשב"ם אף על גב דבשאר שבתות וימים טובים פורס מפה ומקדש בפסח צריך להפסיק סעודתו בעקירת שולחן. ורב אלפס פסק דאף במפסח אין צריך להפסיק בעקירת שולחן וברכת המזון (ו) אלא פורס מפה ומקדש על הכוס (ו) ואינו מברך עליו בורא פרי הגפן (ו) ומברך ברכת המוציא וגומר סעודתו. ויש אומרים שגם ברכת המוציא אין צריך לברך אבל רב אלפס (יט): כתב שצריך לברך ברכת המוציא וכן כתב בה"ג (הל' קדוש והבדלה יג): ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל (סוס"י ב):

סימן תעב

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] לאכול מיד כשתחשך ולא קודם: [ב-ז] הסיבה וכל חילוקיה: [ח-ט, יא-טז] דיני ארבע כוסות וכל חילוקי דיניהם:

א ויהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי לאכול

לו לאכול וכבר כתבתי מזה למעלה צסימן תמ"ד (סע' ז ד"ה ומ"ש ולא):

ה ואם התחיל לאכול קודם שעה עשירית ומשכה סעודתו עד הליצה פסק רשב"ם וכו'. וטעמו דפסק כרצ' יוחנן דאמר הלכה כרצ' יהודה צערצ פסח דמפסיקין בעקירת שולחן והלכה כרצ' יוסי צערצ שנת דאין מפסיקין בעקירת שולחן: ומה שכתב ורב אלפס פסק דאף בפסח וכו'. טעמו משום דפסק כשמואל דקאמר (ק) אין הלכה לא כרצ' יהודה ולא כרצ' יוסי אלא פורס מפה ומקדש ותניא כוותיה (טז): וירושלמי (פ"י ה"א) איתא נמי דשמואל סבר כחכמים דפליגי אדריי יהודה ורצ' יוסי וכמ"ש המוספות (שם). ד"ה אלא: ומה שכתב ומברך ברכת המוציא וגומר סעודתו. הטעם מפני שהקידוש הוא הפסק בסעודה לאחר קידוש הוא התחלת אכילה אחרת: ומה שכתב שיש אומרים שגם ברכת המוציא אין צריך וכו'. היא דעת צעל המאור וכבר התבאר טעם מחלוקת זו למעלה צסימן רע"א (סע' ו) צס"ד:

דרכי משה

(ו) וכתב הר"ן ריש פרק ערבי פסחים (יט: ד"ה דתניא) דהאידינא דיש לנו שולחנות גדולים לכולי עלמא לא בעינן עקירה וסגי בהפסקה:

פרישה

(ה) בעקירת שולחן. פירוש צימיהם שהיו שולחנות קטנים וצוקף כל סעודה היו מסלקים אותו לכן צריך לעקור אותו ולהחזירו לשם פסח: (ו) ואינו מברך עליו בפסח"ג. כששתה יין כבר בסעודה: (ז) ומברך ברכת המוציא וכו'. והטעם כתב הרא"ש שצריך לקדש והקידוש הוא הפסק לאכילה דמקדש ומיכל צהדי הדדי לא אפשר אכל

דרישה

פרק ערבי פסחים וצ"ע לרש"י (לו. ד"ה אין לשין) דסבירא ליה דמי פירות לחוד מחמיצין ואסור ללוש בהן משום דממהרין להחמיץ א"כ מה יאכל ודוחק לומר כיון דאין חיוב על צימוצו כרת כי אינו אלא חמץ גוקשה (ע"י רש"י שם) לא גזרו עליו בערב פסח וי"ל דסבירא ליה כחכמים (שם) דאמרי יאפה מיד חן וא"כ אפשר לאכול מצה עשירה כשנוהר ללוש במי פירות ולאפות מיד וק"ל:

הגהות והערות

[ח] מחזור ויטרי חלק א עמוד 260, האורה חלק ב סימן לה, איסור והיתר לרש"י סימן יט, הפרדס עמוד מב וסדור רש"י סימן שע: [ז] עד כאן הוא כדברי ר' אברהם מפראג בהגהותיו והמהרש"ל בבאורו לטור ועיין דרישה: [ז] סמך מירושלמי זה הביא הרוקח בסימן ער ובסימן רפב: [ח] עיין ב"ח סימן רס"ב סעיף א שדקדק מדברי הטור דלרש"י אסור ללוש לכתחילה כדי לאפות אפילו מיד וצ"ב ואולי קודם שעה שישית מותר:

תעב א אבל לא יאכל קודם שתחשך וכו'. כ"כ הרא"ש לשם וכו' המרדכי (לד ע"ג) בשם ר' יעקב מקור"ל וה"ר (יואל) [יחאל] (נ"ט: מו"ה עד) וכוונתם להמחלת הסעודה בפסח אינה אלא צלילה אבל גמר הסעודה אף בשאר ערבי שבתות וימים טובים צריך שמהיה צלילה דהא עיקר החיוב של הסעודה מדרשא (שם ק"י:) דתלמא היום דחדא דאורתא וא"כ אינו יוצא חיוב סעודה אלא"כ אכלה צלילה וכשמפסיק מאכילתו קודם שקדש היום ודאי לא יצא ידי חובתו ולא דמי לקידוש שיכול להוסיף מחול על הקודש כדאמר צפרק תפלת השחר (נרכות מ:): דשאיני קידוש דקאי על השבת ויכול להוסיף על קדושתו משא"כ צלילה לצריך שמהיה צלילה על כל פנים כ"כ מהר"ל מפראג ז"ל (נצורות ה' פ' מ"ח) ודבריו נכונים וכתרומת הדשן פסק עוד דאף התחלת הסדר אינו כי אם צלילה ממע עיי"ש בסימן קל"ז:

ב ומה שכתב ויסדר שולחנו יפה וכו'. כ"כ המחזירים והטעם לפי שאלמרו (פסחים קטז:): בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא צעמנו יצא משעבוד מצרים וכו': ומה שכתב ויבין מקום מושבו וכו'. משנה צפרק ערבי פסחים (נ"ט:): ואפילו עני שצטרף לא יאכל עד שיסב ופירש רש"י כדרך שן חורין צמטה ועל השולחן: ומה שכתב בשם אבי העזרי דבארצינו אין צריך להסב. כ"כ צמנו גם שאר מחזירים ומשמע מדבריו דאף בהסיעה ה"ל דרך חשיבות וחירות אלא מפני שהסיעה היא לפעמים דרך חולים הילכך יסיעה כדרכה היא דרך חירות לעולם ולכן אין צריך להסב אבל אם רצה להסב שפיר דמי דצאנו חולה ודאי יורה על דרך חירות והכי נהוג לכתחלה לעשות הסיעה מאחר שרבים חולקים על אבי העזרי וצריך להו דאף צאננו צעי הסיעה על כל פנים ומכל מקום להלכה אנו תופסין דברי אבי העזרי עיקר ואם אכל מנה בלא הסיעה אין צריך לחזור ולאכול וכמ"ס האגודה (פ"י אות נג) ושאר אחרונים אלא שמכל מקום נראה דמנה מן המוצא לחזור ולאכול בהסיעה אבל אין לו לחזור ולשמות בהסיעה כיון דאיכא למימר דנראה כמחסיף על הכוסות. ובאצל חו"כ חודש הכרעתי בתשובתי (שו"ת המדעות סי' ה) שאין לו להסב מאחר דיסיעה כדרכה ה"ל דרך חירות כמ"ס ראצ"ה ואנו תופסין דבריו עיקר ולשם הארכתי צ"ד וכן המנהג:

ג ובשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו. צפרק ערבי פסחים פרקין לא שמה הסיעה ויש מפרשים על גבו ויש מפרשים על פניו ולכן פסק כדברי שניהם לחומרא וכ"כ הרמב"ם: ולא על פניו וכו'. שם הסיעה ימין לא שמה הסיעה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ורש"י פירש דהאי ולא עוד אפרקין קאי ועל הסיעה ימין לא שמה הסיעה לא פירש כלום ורש"ם פירש הסיעה ימין לא שמה הסיעה שהרי צמנו הוא צריך לאכול ועל ולא עוד פירש דקאי אהסיעה ימין דסמוך ליה ולא כפירוש רש"י דקאי אפרקין גם הרא"ש (סי' כ) כתב וז"ל פירש רש"ם שהרי צמנו צריך לאכול ולפי זה אינו צמנו מסב צמנו ולאידך פירושא דשמא יקדים וכו' קאי אהסיעה ימין אין חילוק בין אינו לאחר עכ"ל:

דרכי משה

תעב (א) כתב המרדכי ריש פרק ערבי פסחים (ע"ג) (לד ע"ג) דאפילו עני שאין לו כרים וכסתות יסב ב* על הספסל אף על פי שאינו דרך חירות וכתב מהר"ב דמצוה להסב בכל הסעודה:

דרישה

תעב [א] דומיא דפסח. דכתיב על מצות ומורורים יאכלוהו. כתב בתרומת הדשן אף ע"ג דקודם שסיים ההגדה ויגיע לאכול מצה ומרור יהיה לילה ממש מכל מקום כוס של קידוש הוא אחד מארבע כוסות וגם אכילת שאר ירקות ויתר שינויי דעבדינן כדי שישאלו התניוקות וכל שכן ההגדה עצמה בעי נמי דלהוי בשעה שמצה ומרור ראוי לאכול עכ"ל: [ב] ואין צריך להסב. כתבו הגהות מיימון עליו שהוא יחיד בדבר הזה וכתב רמ"א אפילו עני שאין לו כרים יסב ב* על גבי ספסל שיש לו משכן:

הגהות והערות

תעב [א] צריך לומר בתוספתא והוא בפרק ב הלכה יד וכן הגיהו ברא"ש (בית ארזים אות כו): *א] היש מפרשים על גבו הוא כפירוש התוספות שם ורש"י ברכות יג ע"א ונדה יד ע"א והיש מפרשים על פניו הוא כר"י גיאת ותוספות נדה יד ע"א על שם הערוך: *א] ברשב"ם לפנינו הגדה על "צד" ימין וכן הובא במרדכי לו ע"ד על שם הרשב"ם: [ב] עני כאן לשון הרשב"ם. ומה שהקשה שלפ"ז נתחלף פירוש רש"י לפירוש הרשב"ם וכו' עיין

תעב א אבל לא יאכל קודם שתחשך אף על גב דבשאר שבתות וימים טובים יכולין להוסיף מחול על הקודש פסח שאני דומין אכילת מצה אינו אלא בליה וכו'. כן כתב הרא"ש צריש פרק ערבי פסחים (סי' ג) לא יאכל אדם עד שתחשך תימה אמאי תנא עד שתחשך טפי מצערבי שבתות וימים טובים וי"ל דתנא לאשמועינן אע"ג דשבתות וימים טובים יכול להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשך כדאמרין פרק תפלת השחר (נרכות מ:): צערב פסח לא מצי אכיל עד שתחשך וכן משמע בירושלמי [א] ותנן נמי לקמן (נצמות נ"י): הפסח אינו נאכל אלא צלילה ומנה איתקש לפסח (ע"י פסחים קכ:): דכתיב (שמות י"ח) על מנאות ומורורים יאכלוהו עכ"ל וכן כתב גם כן צפרק תפלת השחר (נרכות סי' ו): **ובתוב** צמנומת הדשן (מ"א סי' קלו) דאף על גב דקודם שסיים ההגדה ויגיע לאכול מנה ומרור יהיה לילה ממש מכל מקום כוס של קידוש שהוא אחד מארבע כוסות וגם אכילת שאר ירקות ויתר שינויי דעבדינן כדי שישאלו התניוקות וכל שכן ההגדה עצמה צעי נמי דלהוי בשעה שראוי לאכול מנה ומרור:

ב ובתב אבי העזרי (סי' תקכה ע"ב 154) בזמן הזה שאין רגילות בארצנו להסב יושב כדרכו וכו'. כ"כ המרדכי צפרק ערבי פסחים (לד:): בשם ראצ"ן (קסד ע"ד) וגם הגהות מיימון (פ"י אות ג) כתבו כן בשם ראצ"ה וכתבו עליו דיחיד הוא דדבר זה. כלומר שדעת כל הפוסקים ללעולם צעי הסיעה ואפילו בזמן הזה (א):

ג ובשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו. צפרק ערבי פסחים (קסח). פרקין לא שמה הסיעה ויש מפרשים דפרקין היינו על גבו ויש מפרשים על פניו *א] ורצו כתב כדברי שניהם וכ"כ הרמב"ם (פ"י ה"ח) ג"כ: **ומה** שכתב ולא על פניו. שם הסיעה ימין לאו שמה הסיעה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויצא ליד סכנה. ופירש רש"ם הסיעה ימין לאו שמה הסיעה. שהרי צמנו הוא צריך לאכול: שמא יקדים. אפרקין קאי שמחוך שזארו שמה לאחוריו כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והמאכל נכנס לחוכו ונחנק כך פירש רש"י (ד"ה שמא יקדים) וקשיא לי אמאי לא סמכיה להאי ולא אהסיעה ימין ורצו פירשו שמא יקדים קנה לושט דושט הוי על דרך *א] ימין ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאליה כשהוא מטה כלפי ימין. [ב] ולפי זה נתחלף לרצו פירוש רש"י

על פניו ולכן פסק כדברי שניהם לחומרא וכ"כ הרמב"ם: ולא על פניו וכו'. שם הסיעה ימין לא שמה הסיעה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ורש"י פירש דהאי ולא עוד אפרקין קאי ועל הסיעה ימין לא שמה הסיעה לא פירש כלום ורש"ם פירש הסיעה ימין לא שמה הסיעה שהרי צמנו הוא צריך לאכול ועל ולא עוד פירש דקאי אהסיעה ימין דסמוך ליה ולא כפירוש רש"י דקאי אפרקין גם הרא"ש (סי' כ) כתב וז"ל פירש רש"ם שהרי צמנו צריך לאכול ולפי זה אינו צמנו מסב צמנו ולאידך פירושא דשמא יקדים וכו' קאי אהסיעה ימין אין חילוק בין אינו לאחר עכ"ל:

- ה. טור: 17.
ה. משנה שם דף ז"ט [נ"ג]:
ו. שם בגמרא דף ק"ח [נ"א]: טור; רמב"ם פתח [נ"א]: ומהלך [נ"א]:
ז. [גמרא] שם [נ"א] ומהלך [נ"א]: שם [נ"א] ומהלך [נ"א]:

ציונים לרמ"א

- העב (ה) מרדכי ריש פרק ערבי פסחים [ג] ג: [ג] טור (בשם) [בדעת] רש"י [ח] [פסחים ק"ח, א ד"ס שם] ותרומת הורשן סימן קל"ד:
ג) מרדכי ריש פרק ערבי פסחים [ג] ג: [ד] ורבינו ירוחם [ה] [ה' ח' מ' ד' ג' שם] ומהלך [נ"א]:
ד) דעת עצמו [ד' מ' שם] א"ת ב ד"ס [נ"א]:
ה) פסחים סימן תקכה עמוד 154:

לבושי שרד

- העב (ה) מרדכי ריש פרק דגריסין ירב' ע"ל [נ"א]:
הפסח, כ"ח: [ג] טור; רמב"ם פתח [נ"א]:
ה) שם פסחים [נ"א] ומהלך [נ"א]:
ה) שם פסחים [נ"א] ומהלך [נ"א]:
ה) שם פסחים [נ"א] ומהלך [נ"א]:

הנהגות והערות

- ג) תוקן ע"פ ס' ריש פסחים:
ד) כ"ח פסחים מענין שם וכן הפתח נ"ל יטען ס"ק ד. וממהירות מפי' כמובן נקח יעקב "אלה שבעה" וכן הפתח פתח' משכ"ל ס"ק ג:
ה) תוקן ע"פ דמסק אליעזר:
ו) תוקן ע"פ דמסק אליעזר, ע"ש:
ז) ע"פ שטת יעקב ש"ח סימן כ' ג"ח, מענין זה:
ח) ע"פ כ"י ד"ה ומ"ש שם, דמסק דמסק לטור סיוט רש"י ורש"ם ע"ש:
ט) תוקן ממהירות אמ"ד מקריד. וכן הניחו הפרי מגדים, המהלך השקל לנוש' שרד, מקור סיוט ומזירות שמשון. וכן הפתח הנ"ל יטען ס"ק ג. וע"פ מחספת שם בספר הפלגים שמוקד "ל' ישיב" ובספר חוקי לנעל המוספת שם כתוב נעשות "ל' ישיב":
י) תוספת מהירות ומהלך מקריד:
יא) ע"פ משכ"ל דמסק ומהלך שם יעקב שם:

ב בבב"ם נאים. כל השנה טוב למעט ככלים נאים וזכר לחורבן, מוקד מליל פסח ירבה ככלים נאים. ומרדכי"ל [הלכות סדר ההגדה עמוד פסח] לא היה משתמש במשכנות של עכו"ם כי אם בפסח. וכן מלמדי כתוב בשם מהר"ם דהו גניבת העכו"ם, דשאל שלל מדעת גזלן הוי, ע"פ בחו"מ סימן שני"ט [ספ"ק]. וקשה אטו פסח מותר לגזול, וי"ל כיון דלפ"ן משתמש בהם אלא פסח אחת בשנה לא מקפיד העכו"ם, וע"פ נט"ו ב"ורח דעה [סימן ק"ק ס"ק י"ב]: ג ישיב ע"ל הפסח. ולא על הקרקע. ובמרדכי [פסחים לה, ג] משמע [נ"א] דגרסינן [ישב] [יסב] על הפסח. וגם מותר לסמוך על ירך חבירו, כדליתא בגמרא [פסחים ק"ח, א], אלא לא על ירך עצמו דמיתוי כדולג (מהר"ל) הלכות סדר ההגדה עמוד קג): ד ו"א ע"ל ימינו. שם יקדים קנה לוטע: ה אינה צריכה הסיבה. אלא מוקד י"צ משכ' אטו לזכר הקיט"ל כמו שנהגין, דללאו הכי לכו נכנס. ונראה לי דהוא הדין אלא מוקד שלשים על שר קרובים כשלא נהג שבעה קודם הרגל:

ערך ל"ח מהריק"ש

תעב: ס"ח ב' כ"ח [נ"א] ומהלך [נ"א]: ומהלך [נ"א]:

חק יעקב

כופה על מוטו ואח"כ מיסב על מוטו כשאר כל אדם, ואי משום דנראה דרך חירות ושררה, מה בכך כיון שהוא זכר לנס, ואדרבה מצונו כן להדיא גבי אבל סוף פרק מציאת האשה (מביתנו סט, ב) מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר [איוב כט, כח] ואשכחן כמלך וגו', וע"פ במתניתין דריש פרק כהן גדול [מנחות י"ח, א] כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל, ע"ש. אע"פ דיש לדחות כל הני ראיות בכמה גוונים, מכל מקום כיון שלא מצונו בשום פוסק שיש נגזר איסור בזה באבל, אין לו לבדות מלכו איסור בזה באבילות דקילא מסברא דנפשיה בלי ראיות כלל, ואפשר דהוי כאבילות דפרהסיא, לכן אין לבטל מצות הסיבה. וע"פ לקמן סוף סימן תר"ס [בבב"ם] בדין הקפה שכלולב שכתב הכלבו [סימן ק"ד פ"א, א] הובא בב"י שם [ד"ה כתב] שסיים ודברי תימא הם למה נפסיד האבל הקפה, וע"ש בט"ז [ס"ק ב] שטרח לימצא טעם ליישב המנהג גבי לולב, וכאן אין סברא כלל לאסור, מכל מקום אם אפשר לשנות קצת ישנה. ועכ"פ ילבוש הקיטל שהוא בגד מתיים, וכן נקבתו הט"ז [ס"ק ג], ודלא כמ"א [ס"ק ה], ע"ש, נראה לי: [ז] ע"ל מ"ב דקאמר בש"ס בערבי פסחים דף ק"ח [ע"א] פרקין לא שמיא הסיבה, דהיינו שכב על גבו, וכן פירשו [רש"י] [ד"ש] [והוספות שם [ד"ה פרקין], וכן פירש רש"י בברכות [ג, ב ד"ה פרקין] בהא דפרקין לא יקרא קריאת שמע. וע"פ בפירוש רש"י ריש פרק נגמר הדין [מנחות מה, א] במתניתין נהפך על לבו הופכו על מתניו, ופירש רש"י [ד"ה הופכו] כי שוכב פרקין הוא מגתה, והוא סותר קצת להפירוש של פרקין שפירש רש"י במקומות הנ"ל, וכבר השכתי ליישב קושיא זו בכמה דרכים למחזיקי הרב הר"ם מק"ק באמברג באריכות"ל, וקצתני כאן, כי לדינא קיימא לן דהוי פרקין בין שוכב על גבו או על פניו, וכמבואר לעיל סימן ס"ג [ספ"ק א] לענין קריאת שמע, ע"ש: [ז] ע"ל שם א"ל. ומותר לסמוך על ירך חבירו, אבל לא על ירך עצמו, דמחזיקי כדליתא בגמרא [פסחים ק"ח, א] ומהלך [נ"א]: ה) היא חשובה. לשון הרקוק [ריש] סימן רפ"ג, שאין בעלה מקפיד עליה צריכה הסיבה. וע"פ בב"י [ד"ה אשה אינה] שכתב טעם אחר בזה, וע"ש:

מחצית השקל

בסמ"ך: [פ"ק ד] ו"א כ"ח. שם יקדים כ"ח, דלא כיש מפרשים שכתב רש"ם [פסחים ק"ח, א ד"ה הסיבה] ומהלך [נ"א] ומהלך [נ"א]: דא"כ באיטור יד אדרבא היה לו להטות על ימין, אלא הטעם שם יקדים כ"ח, ולכן קיימא לן דאין חילוק בין איטור לאחר: [פ"ק ד] אינה צריכה כ"ח, אבל כ"ח, וחק יעקב [ס"ק ה] כתב דחייב בהסיבה, ועכ"פ ילבוש הקיט"ל: בש"א נהג שבעה קודם הרגל. דאם נהג כבר, הרגל מבטל גזרת שלשים ואינו אבל, אלא כשעדיין לא נשלם ד' ימי אבילות כשכנס הרגל, דאז הרגל מבטל גזרת

איצור מפרשים

אלמנה גרושה צריכה, אמנם לפי סברתו אפילו חשובה אינה צריכה, דאין שושהת בקתורא מוגת כוס כ"ח [מסכת ס"א, א]. אלא הטעם בשם הר"ר [מסכת ס"א, א] דמפרש שאינה צריכה להתעסק בצורכי בית, ושמש שאני לפי שהקונה עבר ע"י כקונה כ"ח [קידושין ב, א] ע"ש. והעיקר כמו שכתב בשאלות [שאלות עז] דלא דרכיהו לנשים למנוא, ומעתה כל הנשים פטורות: ואש"ח אברהם, ח

תעב דיני הסיבה וד' כוסות, וכו' ט"ז סעיפים:

מאליו כשהוא מטה על הימין, והמאכל נכנס לתוך הקנה ונחנק: * הג"ה וע"ל סימן קל"א סעיף א' וסימן (קע"ג) [ק"ע] סעיף ז' וזעזרת זה סימן קט"ז:

ד' אשה אינה צריכה הסיבה, דלאו אורח ארעא דאשה להסב בפני הבריות, שאינו לה דרך כבוד, ואם היא אשה א' חשובה דרכה להסב וצריכה הסיבה, ואין נוהגין בן ב':

ה' בן אצל אביו צריך הסיבה, ה' אפילו הוא רבו מובהק, דמסתמא האב נותן רשות לבנו להסב. י' ותלמיד לפני רבו

אינו צריך הסיבה שלא יראה חירות וקלות ראש לפני רבו, דמורא רבך כמורא שמים, י' ואפילו אינו רבו מובהק, אלא א"כ

יתן לו ה' רבו רשות. והיושב בפני תלמיד חכם מופלג בדורו, אע"ג שלא למד ממנו כלום חשוב כרבו, כיון שהוא מופלג

ומומחה לכל הדור, ואינו צריך הסיבה בפניו כשאוכל עמו על שלחן אחד, אבל אם אוכל על שלחן אחר צריך הסיבה (א):

ו' ותלמיד הלומד אומנות לפני רבו צריך הסיבה, וכן ה' השמש צריך הסיבה ג'. ומה הם הדברים הצריכים הסיבה, כזית

מצה שאוכל בראשונה לשם אכילת מצה, וכן הכזית של אפיקומן הבא זכר לפסח הנאכל על השובע, וכן הד' כוסות,

שכל אלו באים זכר לחירות, אבל המרור אינו צריך הסיבה שהוא זכר לומר את חייהם:

ז' וכל מי שצריך הסיבה אם אכל או שתה (מי שצריך הסיבה) בלא הסיבה, לא יצא, וצריך לחזור ולאכול או לשתות

בהסיבה ד', חוץ מבכוס שלישי או רביעי, שאם שתה אותו בלא הסיבה י' לא יחזור לשתות, ר"ל לא יחזור למלאותו

הגהות מוהר"א אזולאי

תעב א' פירש מורי הרב חביבי ז"ל אשה חשובה, אשה עשירה שהכניסה לבעלה שתי שפחות כדי לשמשה, מספר תניא. ב' ויש אומרים שכל הנשים שלנו חשובות הן. ג' עבר לפני אדונו אינו מיסב. ד' והרא"ש והטור פסקו שבכולם חזר ושתה בהסיבה, וכן פסק מהר"ק בספר שלחן ערוך.

אליה זוטא

תעב (א) אבל תוך י"ב חדש אין לו הסיבה (ב"ח):

אליה רבא

וכו', ובשאר פטורים אם מחמיר יש פלוגמא באתרוגים [ט"ז סק"מ מג"א סק"ן] אם יקרא הדיוט ע"ש:

ז' אפילו אינו רבו מובהק וכו'. והב"ח [שם] מחמיר בזה שיתן לו רבו רשות ולא חייב מספיקא, וכן פסק מהר"ל מפראג [נעטרות ה' פמ"ח]:

ח' רבו רשות וכו'. הקשה הט"ז [סק"ד] א"כ מאי פריך בפסחים דף ק"ח [ע"ה] מצריחא אפילו תלמיד אצל רבו, דילמא מיירי בנתן רשות.

ותירץ וזה לשונו, וי"ל דלשון הצריחא מורה על חיוז הסיבה, וצנטיילת רשות אין שום חיוז על התלמיד, ומוכח מזה דאין חיוז על הרב לתת

רשות, דא"כ אמאי לא מוקי צהכי דיש חיוז על הרב לתת רשות עכ"ל. וקשה הא בלא הכי מצויר צה"ס דאין חיוז, דרז יוסף אמר לתלמידיו

לא צריכתו. וי"ל דהוה אמינא לחלק דרזו שאינו מובהק מחוויז ליתן רשות, לכן הוכיח מדלל מוקי צהכי אלמא אפילו צאינו מובהק אינה

חובה. עוד י"ל דלעולם רז יוסף נתן להם רשות, ומ"מ אמר לא צריכתו, דאף שנותן רשות מ"מ לאו חיוזא הוא לתלמידים:

(סעיף ו) ט' השמש וכו'. והוא הדין עבדים ושפחות, אצל לא עבדים כנענים אף שחייבים צמזום דנשים (חק יעקב ס"ק י):

(סעיף ז) י' יחזור וכו'. והאידנא שאין דרך לשמות צין הראשונות צריך

א' ויהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי לאכול מיד כשתחשך, ואף אם הוא בבית המדרש יקום משום שמצוה למחר

ולאכול * בשביל התינוקות שלא ישנו, אבל לא יאכל קודם שתחשך, אף על גב דבשאר שבתות וימים טובים יכולין

להוסיף מחול על הקודש: * הג"ה וע"ל סימן קס"ז סעיף ז' וסימן קס"א סעיף (ז) [ד']: פסח שאני, דזמן אכילת מצה

ומרור אינה אלא בלילה דאתקש לפסח, דכתיב [שמות יב, יח] על מצות ומרורים יאכלוהו, ר"ל את הפסח יאכלו עם המצות

ומרורים, ובפסח כתיב [שם] ואכלו את הבשר בלילה הזה וגו', וכיון שאין אכילת מצה אלא בלילה, אין עושין כל מה ששייך

לסעודה זו אלא בלילה, הילכך לא יתחיל אפילו את הקידוש אלא בלילה, אע"ג דקודם שיסיים ההגדה ויגיע לאכול מצה

ומרור יהיה לילה ממש, מ"מ הכוס של קידוש הוא אחר מן הד' כוסות: * הג"ה כמו שיתבאר נסימן מע"ג סעיף א':

המחוייבים בלילה הזה, וצריך גם כן לשתותו בלילה בשעה שראויים לאכול מצה ומרור: * הג"ה וע"ל סימן קע"ג סעיף ג'

וסימן תרל"ט סעיף ג':

ב' ויסדר שלחנו יפה ב' בכלים נאים כפי כוחו, ויכין מקום מושבו שישב ב' בהסיבה דרך חרות, לזכר שנעשינו בני חורין בלילה

זה, ואפילו עני שאין לו כרים וכסתות ישב על הספסל:

ג' ובשהוא מיסב י' לא ישה על גבו ולא על פניו, שאין זה דרך חירות, ולא על ימינו אלא על שמאלו, ואין חילוק בין איטר

יד ימינו לאחר, דסכנתא היא להסב על ימינו שלא יקדים קנה לושט, דושט הוא על צד ימין, ונפתח הכובע שעל פי הקנה

והוא יראה הרב חביבי ז"ל אשה חשובה, אשה עשירה שהכניסה לבעלה שתי שפחות כדי לשמשה, מספר תניא. ב' ויש אומרים שכל הנשים שלנו חשובות הן. ג' עבר לפני אדונו אינו מיסב. ד' והרא"ש והטור פסקו שבכולם חזר ושתה בהסיבה, וכן פסק מהר"ק בספר שלחן ערוך.

תעב א' פירש מורי הרב חביבי ז"ל אשה חשובה, אשה עשירה שהכניסה לבעלה שתי שפחות כדי לשמשה, מספר תניא. ב' ויש אומרים שכל הנשים שלנו חשובות הן. ג' עבר לפני אדונו אינו מיסב. ד' והרא"ש והטור פסקו שבכולם חזר ושתה בהסיבה, וכן פסק מהר"ק בספר שלחן ערוך.

תעב (א) אבל תוך י"ב חדש אין לו הסיבה (ב"ח):

תעב (סעיף א) א' בשביל התינוקות וכו'. נהגו שמימינן לילדים לחטוף אפיקומן שלא ישנו (חק יעקב סק"ז):

(סעיף ב) ב' בכלים נאים וכו'. ונמשכון דכותים דעת מג"א [סק"ג] גול בלא רשותו וכמ"ש בחו"מ סי' שני"ט [ס"ה] וש"ס דס"פ

השוכר את הפועל [ע"ז פה ע"ב], ז"ל כיון דלעמיה לשקועי שאני, אי נמי דנטל רשות מכותים. מיהו לדניא כזר הסכימו אחרונים צו"ד סי'

(ק"ח) [ק"מ ס"ט] דמוטר אפילו כל השנה, ולכן קצתים:

ג' בהסיבה וכו'. אצל תוך י"ב חודש אין לו הסיבה, צ"ח [ס"ב], וכן המנהג (ט"ז סק"ג). והוא הדין אצל תוך ל' על שאר קרובים כשלא נהג

ז' קודם הרגל [מג"א סק"ה], ודעת חק יעקב [סק"ה] דכל אצל צריך הסיבה רק ישנה קצת, קיטל אין לוציין דכזר נכנע לב, ועיין סי' תר"י

[א"ר סק"ן]:

(סעיף ג) ד' לא ישה וכו'. מותר לסמוך על ירך חצירו, אצל לא על ירך עצמו דמיחוי כדו"א [מג"א סק"ג]:

(סעיף ה) ה' אפילו הוא רבו וכו'. ולענין מעשה ראוי להחמיר שלא יסב אלא א"כ נותן לו האז רשות (צ"ח ס"ד):

ו' ותלמיד א"צ וכו'. ואפילו איסורא איכא כמ"ש טעמא דמורא רבך

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

[דף קז ע"א - קח ע"א]

חמר מדינה ומסיק דאין מקדשין ואין מזדילין עליו ואין להציל ראייה מכאן דאין מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה דאפשר דליממר כי היכי דלא קי"ל כוחתיה במאי דאמר אין מזדילין עליו הכי נמי בקידוש לא קי"ל כוחתיה אלא כמו שמזדילין עליו כך מקדשין עליו וכ"ש אי מפרשין מהו לקידוש אשיכרא היכא דלא הוי חמר מדינה והשחא ניהא טפי דלא פליג רב הונא אאליממר וא"כ אפשר נמי דלרב הונא מקדשין עליו היכא דהוי חמר מדינה והא דאמר בירושלמי דאין מקדשין בלא יין. מיירי היכא דלא הוי חמר מדינה ואפילו הכי מזדיל עליו כדאמרין הכא סבור מינה קדושי לא מקדשי אצדולי מזדלי ואי מקדשין על השכר ניהא שיעשה יקנה"ו על השכר אבל אם אין מקדשין על השכר היאך יעשה חזי יקנה"ו על הפת ואזי על השכר ומיהו בסדר רב עמרם כחוצ גבי יקנה"ו אע"פ דאין מזדילין בעלמא על הפת ציו"ט שחל להיות במזוזא שבת מזדילין עליו כיון דקידושא עיקר ומקדשין על הפת נעשית ההבדלה טפלה ומזדיל על הפת עם הקידוש ונראה שדעת ר"י נוטה שמקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה וכ"כ רבינו אב"ן דמקדשין על השכר אם הוא חמר מדינה ויראה לי אע"פ שיכול לקדש על השכר אם הוא חמר מדינה טוב הוא יותר לקדש על הפת כיון שהסעודה באה לכבוד שבת אבל בצקר יראה שיצרך על השכר קודם זרכת המזוזא. דאל"כ בטלה קידוש של היום דרבינן ליה מקרא כמו קידוש הלילה ולמה נצטלנו כיון דאפשר לקיימו על השכר ויקנה"ו יעשה על השכר וזה טוב יותר ממה שיעשה הדבלה שלא כהלכתא מכח טפלה. ורז עמרם שכתב שיעשה יקנה"ו על הפת דילמא ס"ל דאין מקדשין על השכר כלל ורז הגאונים הסכימו שמקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה. ת"ר אין מקדשין אלא על היין ואין מצרכין אלא על היין אטו אשיכרא ואמיא לא מצרכין שהכל אלא אמר אבאי ה"ק אין אומר הבא כוס של זכרה אלא על היין אבל אשיכרא לא והני מיילי דלא קצע עילוייה אבל קצע עילוייה לית לן זה. רבינו שמואל ז"ר מאיר לא גריס דלא קצע עילוייה וכו' דסבירא ליה כיון דזרכת המזון טעונה כוס מה תלוי בקביעת סעודה מיהו היכא דהוא חמר מדינה נראה דמצרכין עליו דהא הדבלה דלכולי עלמא טעונה כוס מזדילין עליו וכ"ש בהמ"ו דאיכא למ"ד צפרק אלו דברים (דף נג.) דאינה טעונה כוס:

יח אומר רב הונא וכן תנא רב גידל דמן נרם טעם מלא לוגמא יא ואם לאו לא יא. לאו מלא לוגמיו ממש אלא כדמפרש ביומא (דף פ.) כמלא לוגמיו כדמפרש התם כל שאילו מסלקו לנד אחד ויראה מלא לוגמא והוא פחות מרביעית (פג) כדאמרין התם והכי נמי אמרין לקמן (דף קח:) גבי ד' כוסות והוא דשתי רוצא דכסא אבל מלא לוגמא הוי יותר מרביעית כדאיתא התם ודלא כרב עמרם וכרב רמח גאון שכתבו אם קידש ולא

טעם רביעית לא יא דאמר מר המקדש אם טעם וכו' ואם לא טעם המקדש וטעם אחר מלא לוגמא יא וכו' כדאיתא בעירובין (דף מ:). ויראה שהאחד מן המסובין צריך לשחות מלא לוגמא. ואין שמית שנים מנטרפין למלא לוגמא דלא מיקרי שמיה של הגאה בפחות ממלא לוגמא ואנן צעין שיהנה האדם מכוס של זכרה ויין שראוי לקדש עליו צארתי צפ' המוכר פירות (סי' י'):

יט גא יאכל סמוך למנחה וכו' [דף קז ע"ב] אסיקנא סמוך למנחה קטנה תנן ומשום דילמא אכיל מנה אכילה גסה אבל קודם לכן מותר והכל לפי מה שהוא אדם דהא אמרין רב ששת הוה יתיב בתעניתא כולי מעלי יומא דפסחא משום

הגהות הגר"ב [כ] צ"ל רב אסי וכ"א באלפסי: [ג] ועיין תוס' ד"ה מיני תרגימא וכו' מיהו בפ' בתרא דיומא איכא חד שנויא דמשני מאי מיני תרגימא פרי:

קרבן בתנא"ל

גירסא. אלא מנה מוצשלת בקדירה שמצרכין עליו במ"מ. ולא ידעתי למה מיקל כ"כ. דהא לחד תירוצא ביומא הא מיני תרגימא פירא ניהו וכ"כ תוס': [ק] **א"א בויבב א"א**. אפי' צדיענד לא יא: [ר] **א"א ישתה** יותר הוי במוסף ע"ה והבבות. כ"כ המרדכי בשם קונטרס הטעם דצין שלישי רביעי לא ישתה משום דהוי במוסף על הבבות. וכ"כ רש"ם דף ק"ת. אבל על רבינו קשה דהא לקמן סי' ל"ב כתב הטעם כדי שלא ישתכר כדאיתא בירושלמי וי"ל דאי משום מוסף על הכוסות אינו שייך כי אם כששתה בהסינא. אבל משום טעם שכרות אסור לו לשחות אפי' בלא הסינא. ואם תקשה לך אמאי לא נתן רבינו טעם זכות שלישי או רביעי אם ישתה יותר חיישין שמא ישתכר כמו שכתב רבינו לקמן וי"ל כיון דשתה בלא הסינא לא חיישין לשמא ישתכר כמו דלא חיישין אם שהוא משתכר בזום שלישי או רביעי. כיון דתקינו להו רבנן. ה"נ אם לא קיים תקנת חכמים ושמה בלא הסינא היה רשאי לשחות עוד אותו כוס בהסינא מש"ה מסתפק רבינו שמתעם מוסף על הכוסות יהיה אסור לו לשחות עוד בהסינא. ועם דברי אלו מיושב מה שהניח ט"ו זצ"ע על רמ"א בסי' תע"ב ס"ק ה' ע"ש: [ש] **ואם שתה בום**

קיצור פסקי הרא"ש

ואם אכל בלא הסנא צריך לאכול פעם אחרת ויין נמי צעי הסנא כל ארבע כוסות. ואם שתאן בלא הסנא צריך לשחות פעם אחרת [והאחרון אם שתאו בלא הסנא כשחזור לשחות פעם אחרת] בהסנא צריך לצרך עליו. ומרור לא צעי הסנא. ופרקדן והסנא ימין לא שמה הסנא. אלא חשונה צעי הסנא. ושאינה חשונה לא צעי הסנא. בן אכל אצוי צעי הסנא אפילו אם הוא רבו ותלמיד אכל רבו אינו צריך אפילו אם אינו רבו מוצק:

שדה צופים

אדור ברבים דלא אישתי שיכרא. הרא"ש בקדושין פ"ד סוּמָן י"א: דף קז ע"ב אבל מטביל הוא במיני תרגימא. הרא"ש כפוסקים פ"י סוּמָן א':

קובץ מפרשים

א) ומכאן יש סעד למה שנהגו הבכורות להתענות כו'. עיין בק"נ והק"ע בתוספותיו הניח דברי הרא"ש בצ"ע מהא דרבי יונה ע"ש ולתרווייהו אשתמיט גי' הרמב"ן במלחמות בפ' ואלו עוברין וכן בר"ן שם דגריסי רבי יונה אבא הוה בכור ולא הוה אכל [הגהות וחדושי הרש"ש]:

דאיסתנים הוה ואי הוה טעים מידי ציממא צאורתא לא הוה מני אכיל ואמרין נמי בירושלמי דך פרקין רבי לא אכל חמך ולא מנה וצעי לניממר משום דרבי צבור הוה ומסיק דרבי איסתנים הוה ואי הוה אכיל ציממא לא הוה אכיל זלילא ב) [ע] ומכאן יש סעד למה שנהגו הבכורות להתענות בערב פסח [ע] למאי דאמר רבי צבור הוה וכן יש במסכת סופרים (פ' כ"א הל' ג') [א] הבכורות מתענין בע"פ אמר [ג] רב אשי אמר רב אבל מטביל הוא במיני תרגימא פ' מטביל כלומר מעביר פחו במיני תרגימא כגון פירות וכיוצא בהן ר' דדוק מטביל צירקי וכן פ' רש"ם מיני תרגימא כגון פירות ובשר ולא נהירא דהא אמרין בתוספתא דזרכות (פרק כ"ד מצרכין) מצרכין על מיני תרגימא צורא מיני מזונות ואמרין התם דאין מצרכין צורא מיני מזונות אלא על חמשת המינים בלבד ועוד דאמרין צפ' בתרא [דיומא] (דף עט:): דפרי לא צעי סוכה לימא מסייע ליה ואם השלים במיני תרגימא יא ואי ס"ד פרי צעי סוכה ישלים בפירות [צ] אלאמא דמיני תרגימא [א] לאו פירות ניהו:

תניא נמי הכי השמש מטביל צנני מעיים ונותן לפני האורחין ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר נירו לכם ניר וגו'. רצא הוה שמי תמרא מעלי יומא דפסחא כי היכי דניגריה לצינא ליכול מנה

טפי פ"ט:

ב [דף קח ע"א] **ואפ"ל** עני שציראל לא יאכל

עד שיבב איתמר מנה צריכה הסינא מרור א"ל הסינא יין אחרת משמיה דרב נתמן צריך הסינא ואיתמר משמיה דר"י לא צריך הסינא ולא פליגי הא בתי רבא כסי קמאי הא בתי רבא כסי בתראי אמרי לה להאי גיטא ואמרי לה להאי גיטא [אמרי לה להאי גיטא] תרי כסי בתראי צעי הסינא דהויא ליה חירות תרי כסי קמאי לא צעו הסינא דאכתי לא הויא חירות דאכתי עבדים היינו קאמרין ואמרי לה להאי גיטא תרי כסי קמאי צעי הסינא דהוה שעתא ה"ל חירות תרי כסי בתראי לא צעו הסינא דמאי דהוה הוה ב) השחא (דאמרין) דאיתמר הכי ואיתמר הכי כולהו צעו הסינא ומנה צעי הסינא בזכות ראשון וכיות של אפיקומן ואם אכל בלא הסינא לא יא כדאמר רבי"ל השמש שאכל כיות מנה כשהוא מייבב יא משמע מייבב אין [ק] לא מייבב לא ואם אכל בלא הסינא יחזור ויאכל בהסינא וכן בזום ראשון ושני אם לא שתה בהסינא יחזור וישתה בהסינא אבל בזום שלישי או רביעי אם [ר] ישתה יותר נראה כמוסף על הכוסות ומיהו איכא לניממר כיון ששתה שלא כמיקונו הוצרך הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששוחה עתה הוא כוס של חונה [ש] ואם שתה כוס רביעי בלא הסינא צריך לצרך צורא פרי הגפן על כוס שישתה אחר כך שיהיה בהסינא שהרי כששתה כוס רביעי בלא הסינא ולא נזכר להסיב הסיח דעמו לשחות יותר. פרקדן לא שמה הסינא הסינא ימין לא שמה הסינא ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט ואתי לידי סכנה פירש רש"ם שהרי צימינו צריך לאכול ולפי זה אטר צימינו מייבב צימינו ולאידך פירושא שמא יקדים קנה לוושט קאי אהסינא ימין אין חילוק צין אטר לאחר. אשה לא צעי הסינא פירש רש"ם מפני אימת צעלה שכפופה לו ולפי זה אלמנה וגרושה צעו הסינא וצשאלות דרב אחאי כתב דלאו

הגה"ה מבת"א

וצומן הוה שאין דרך בני חורין להסב יושב כדרכו ואינו חושש. ועוד מלאמי דלדברה גנאי הוא כיון שאין רגילות להסב וזה מייבב ומושבב על [ג] ודו השמאלית נראה כאילו הוא עבד וחולה וצימי חממי התלמוד היו רגילין צימי מעטוג ושמהה לשבת על מיתקן ולסמוך דרך סדרה ולכן הממירו בערב הפסח. אפי העזרי:

רבינו

דרכם דנשי למיזוגי ולפי זה אפילו אלמנה וגרושה נמי אצל אשה תשובה אורחא למיזוג.
בן אצל אציו נריך הסיצה אפילו הוא רבו [ח] דסתם בן אציו ממלדו תורה תלמיד אצל רבו מאי ח"ש דאמר אציי כי הוינן צי מר מוגינן אצירכי דהדדי כי הוינן צי רב יוסף אמר לא נריכתו תורה רבך כמורא שמים ואפי' אינו רבו מובהק מירא משכח לאוקמי צרייתא דאפילו תלמיד צפני רבו אלא בשוליא דנגרי. איבעיא להו שמש מאי ואסיקנא דבעי הסיצה אמר ריב"ל נשים חייבות בצרבע כוסות הללו [ד] [קז ע"ב] [א] שאף הן היו נצאות הנס [כז]:

בא אביר רב יהודה אמר שמואל ארבע כוסות הללו נריך שיהא צהן כדי מויגת כוס יפה שתאן חי יאל ידי ארבע כוסות ידי חירות לא

יאל. שתאן צבת אחת פירוש שלא על הסדר אלא מוג ארבע כוסות זה אחר זה ידי יין יאל ידי ד' כוסות לא יאל השקה מהן לצניו ולצני ביתו יאל אמר רב נתמן בר ינחק והוא דשמי רוצא דכסא וצני ביתו שומין המיעוט הנשאר [ב] משמע דלכתחלה א"צ להשקותם אלא הוא שותה כל הכוס והם יוצאין בשמיעה חדע דהא נמי כששתו לא יאלו אלא בשמיעה דהא צעין רוצא דכסא והם לא שמו אלא המיעוט. ומיהו יש לדחות דמיירי כשיש לכל אחד כוס לפניו כמו שהן נוהגין [ג] והוא שפך לתוכן ולשון המשנה משמע שאין ארבע כוסות כי אם לו מדקמתי ולא יפתחו לו מארבע כוסות דמשמע דוקא לו נריך ולא לצני ביתו לכל אחד ואחד ומיהו צברייתא דמייתי צמר הכי משמע דלריך לכל אחד ואחד דקמתי אחד נשים ואחד אנשים ואחד תינוקות א"ר יהודה מה תועלת יש לתינוקות צמתי משמע דלתנא קמא נריך כוס ונהגו ליתן לפני כל אחד ואחד כוסו וכן נכון לעשות. מנו רבנן ד' כוסות הללו נריך שיהא צו כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים ואחד תנוקות [ד] אמר רבי יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ציין [ד] [קט ע"א] אלא מחלק להם קליות ואגוזים כדי שישאלו ותניא אמרו עליו על רבי טרפון שהיה מחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שישאלו:

בב תניא רבי אליעזר אומר חוטפין מנה צלילי פסחים צשציל התינוקות כדי שלא יישנו אמרו עליו על ר"ע מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד מצית המדרש חוץ מלילי פסחים ועיה"כ לילי פסחים צשציל התינוקות שלא יישנו עיה"כ כדי שיאכילו צניהם. ח"ר חייב אדם לשמח את צני ביתו צרגל שנאמר ושמחת בצחג אחת וצתק וגו' צמה משמחן ציין רבי יהודה אומר אנשים צראוי להם וגשים צבראי להם. אנשים צבראי להם ציין וגשים צבראי להם צמאי תני רב יוסף צצבל צצגדי צצעונין וצא"י צצגדי פשתן המגוהלים:

בג אביר רב חסדא רביעית של תורה ארבעים על ארבעים צרום ארבעים וחצי ארבע וחומש ארבע גדול דמניא ורתקן צמים צמי מקוה את צצרו צמים שכל גופו עולה צהן וכמה הן [ד] [קט ע"ב] אמה על אמה צרום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה:

בד וָאָא יפתחו לו מארבע כוסות [כז]. היכי קיימי

רבנן ומתקני מילתא דאתי לידי סכנה

רביעי בלא הסיכה צריך לברך בפה"ג על כוס שישתה אח"כ וכו'. משמע הא על כוס שלישי אם שמה צלל הסיכה ואח"כ כשישתה כוס בהסיכה א"צ צרכה. וקשה למה הלא כמו כן הוי היסח הדעת כיון שלא נזכר להסיב הסיח דעתו לשמות צין כוס שלישי לרביעי. דהא חנן צין שלישי לרביעי לא ישחה. ולכאורה אמיינא מה שאסור לשמות אחר כוס רביעי כ"ע ידעי דארבע כוסות צעין ולא יותר משא"כ דך איסורא דצין שלישי לרביעי לא ישחה זה אינו ידוע כי אם לנורצא מרבנן והוא אינו מסית דעתו דלכתחלה דעתו אם יטעה וישחה צלל הסיכה שישחה עוד כוס בהסיכה והיה קשה מכאן למ"ש מ"א צציי תע"צ ס"ק ו' שמשק שם דעל כוס ששחה בהסיכה צין שלישי לרביעי נריך לצרך וזהו שלא כפסק רבינו צציי. זה. אמנס אחר העיין מלמתי לחלק על מה שכתב רבינו לקמן ס"י כ"ד חו"ל וכן צין שלישי לרביעי אע"ג דאסור לשמות צין שהכוס לפניו ודעתו לשמות לא הוי הלילא הפסק והיסח הדעת ע"כ. והי"ה צנדון זה כיון שדעתו לשמות לא הוי היסח הדעת אף ששחה כוס שלישי צלל הסיכה. ולפ"ו דקדו צברי מ"א דכל זה לשיטת רבינו דס"ל דאין מצרכין כ"א על כוס ראשון והשלשי. אצל לדידן דקי"ל דמצרכין על כל אחד מארבע כוסות. ודאי הוי היסח הדעת אפי' כוס שלישי אם שמה צלל הסיכה. וכששותה אח"כ כוס אחר בהסיכה נריך לצרך: [ח] **דסתם בן אביו** מציבדו תורה. ומ"מ לענין מעשה רחוי להחמיר שלא יסב הא אא"כ נתן לו האז רשות. צ"ח: [א] **שאף הוא** דהוי **באותו צם**. פי' צשיעומל מנרים. וכן הוא צירושלמי שאף הן היו צאוחו ספק. מוס'. ואפי' ס"י תע"צ ס"ק ט"ז כתב צצם מוס' הטעם שצכות נשים צדקניות נגאלו. וזהו פי' רש"י ומוס' הקשו עליו דלשון אף משמע שאינם עיקר. ואגב שיטפיה לא דק: [ב] **משבע דר־בתח"ה איצ' דהשקותם**. מדלל מני הוא וסס יוצאים: [ג] **והוא שפך דתובן**. כמו שהיה מנהגם ששפך המנדרן לתוך כוסות המסוצים ורבינו הזכיר מנהג זה בעירקין ס"י ט"ז ע"ש: [ד] **אמר**

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

[דף קח ע"א - קט ע"ב]

אשר

מא

ומקדשין עליו ומצרכין עליו צפ"ה. וזה לשון הג' (א) יין צין מושל צין שעומד על רובע וצין שאין חסר אלא רובע או ספות מרובע צין שמשכר צין שאין משכר אין מקדש עליו ואין מצרכין עליו צפ"ה אלא שהכל לפיכך אין צו משום מגע גוי. דאמר רבא הלכתא יין מווג וכו' עד יין מצושל אין צו משום גילוי אין וכו' וכו' ורבא מילתא פסיקתא קאמר סתמא לא שנה נעטמק וכו'. מפ' מהר"א:

שחט חיה יכנסה ואח"כ ישחוט העוף ואמרי' עלה מודה ר' יהודה לענין צרכה שאינו מצרך אלא אחת א"ל רבינא לרב אדא צריה דרבא ואמרי לה רב אחא צריה דרבא לרב אשי מאי שגא מרב צרינא ורב צנינא תלמידי דרב דהוו יתבי צפעודתא וקאי עלייהו רב ייצא סבא ואמרו ליה הצ לן ונצריך ודער אמרי ליה הצ לן ונשתי ואמר להו רב ייצא סבא הכי אמר רב כיון דאמרימו הצ לן ונצריך [ו] איתסר לכון למישתי א"ל הכי השתא התם מישתא וצרכי צהדי הדדי לא אפשר הכא אפשר דשחיט צחדא ידא ומכסי צחדא ידא שפעין השתא דכי היכי דלענין צרכת המוון כיון דלא אפשר למישתי ולצרכי צהדי הדדי הויא הפסק וכד מפסיק לצרכת המוון נריך לחזור ולצרך צורא פרי הגפן הכא נמי כיון דלא אפשר למישתי וממיקרי צהדי הדדי נריך לחזור ולצרך צמר דגמר ההגדה וצמר דגמר הלילא צורא פרי הגפן וסברא מעליא הוא והכי [ז] מנצח ליה למיעבד ולא הכירא לי מה שהציא רחיה משום דכל חד וחד מנחה צאנפי נפשיה הוא נריך לצרך צפה"ג אכל כוס וכוסם שהמנחה אינה מוקקת צרכה כל כמה דליכא היסח הדעת כדחזינן לעיל (דף קג.) רב אשי דצריך אכסא קמא ומו לא צריך אף על גב דצרכת המוון טעונה כוס לא צעי לצרכי כיון דליכא היסח הדעת הכא נמי אע"ג דכל חד וחד מנחה צאנפי נפשיה היא כיון דליכא היסח הדעת לא צעי לצרכי אכל כסא וכסא ואע"ג דלית הלכתא כרב אשי היינו מטעמא אחרינא משום דצרכת המוון חשיב הפסק ואיכא היסח הדעת אצל לפום סברא דידיה דצרכת המוון לא הוי הפסק ליכא מאן דפליג עליה דההיא סברא דצרכת המוון אע"ג שהיא טעונה כוס למנחה אינה מוקקת צרכה לצברתו דליכא הפסקה והיסח הדעת וכן תפילין שחי מנחה הן ואינם מעכבות זו את זו ומצרך צרכה אחת על שחיהן אפילו מאן דצריך שחים מ"מ צרכה ראשונה עולה גס לשל ראש דאילו לא היה מניח אלא של ראש היה מצרך שחים ומה שהציא רחיה מהב לן ונצריך דהוי הפסק משום דמישתא וצרכי צהדי הדדי לא אפשר לאו רחיה היא דשאי צרכת המוון דהוי היסח הדעת וסילוק על מה שאכל ושחה הלכך נריך לצרך לכתחילה אם ראה לאכול או לשמות וכן כיסוי הדס הוא גמר וסילוק השחיטה אצל אם עמד להתפלל צלמעה הסעודה אפילו הגיע זמן המנחה ואין שחות לו לגמור סעודתו ולהתפלל [ח] שחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכול עד שיחפלא ואפ"ה לא הוי הפסק [ט] כדאמרנין (לעיל דף קג.) גבי עקרו רגליהם לילך לצית הכנסת דמיירי בכל ענין אפילו אין שחות ציוס דחייב להפסיק אפ"ה לא הויא

קרבן נתנאל

ר' יהודה כו' ותניא אמרו עזרי עז' ר' מרשון שהיה מחזק לתינוקות קליות ואגוזים בערבי פסחים. משמע שפוסק כר' יהודה דמעשה רב. וקשה דהא צבי' כ"א משמע דרבינו קים ליה כת"ו וי"ל דרבינו מפרש הברייתא אחד תינוקות היינו אפי' תינוקות שלא הגיעו לחיטון אלא כדי שלא יישנו וישאלו ועל אלו השיב ר"י מה תועלת לתינוקות צוה שלא יישנו (ודלא כפי' הה"ק ע"ש) אלא מחלק לכן קליות ואגוזים כדי שלא יישנו וישאלו. אצל תינוקות שהגיעו לחיטון אחת לן למימר דר"י מודה לת"ק. כי אף שאין לתינוקות תועלת מ"מ חייצא על האב לחנכו כמו צלוצל וסוכה ושאר מנחה עשה. ומה שכתב רבינו צציי' כ"א משמע דלת"ק נריך כוס היינו אפי' צתינק שלא הגיע לחיטון ור"ל אע"ג דקי"ל כר"י צקטן שלא הגיע לחיטון מ"מ צקטן שהגיע לחיטון אל קי"ל כוותיה. ויש פ"ה פירוש צדך רבינו צפי' ר"ן שר"י פליג אפי' צתינוקות שהגיעו לחיטון וקי"ל כת"ק. אלא לענין חילוק קליות קי"ל ג"כ כר"י מדעצב ר"ט עוצדא: [ה] **רבא אמר** כוס ש"צ ברבבא למובה מצטרף ואינו מצטרף דרעה. אע"ג דרבא גופיה קאמר לקמן צדף ק"י וישמך לרעה לא מצטרף וד' אין צצם משום זוגות. היינו ממחיקן אצל לכשפים איכא למיחש. רשצ"ס ומוס'. ועיין שו"ת חות יאיר ס"י כ"ה וכו'. ולולי דצרייה אמיינא דזה צענמו קאמר רבא כוס של צרכה שהוא כוס שלישי לטובה מצטרף שהוא כנגד וישמך לרעה לא מצטרף: [ז] **איתסר צבון צמישתי**. הי"ג כיון דאיעפיל ליה לכסויי איתסר ליה צרכה אל כו': [ח] **יוביבא ציה פירשעבד**. ע"כ דברי הרי"ף: [ח] שחייבי **דהפסיק ואי אפשר צאבוי עז שיתפצץ**. כתב בן נסמור מליתא הרמב"ן על דברי הרי"ף שאינו אומר דהוי הפסקה אלא דצבר שחונה עליו כגון הגדה אצל דצבר שאין קצוע עליו לא. הלכך סמר רבינו דצריי דהא הך צרייתא איירי צתפלה שקצוע עליו חוצה כגון שהגיע זמן תפלת מנחה ואין לו שחות לגמור סעודתו ולהתפלל שחייב להפסיק: [ט] **בדאבירי** גבי עקרו. לעיל

קיצור פסקי הרא"ש

ישנו התינוקות וכן צערב יוס הכפורים כדי להאכילם: מנחה לשמח צני ציתו צרגל אנשים ציין וגשים צצגדים הראויים להם: **בג** שיעור הכלי המחזיק רביעית ארבעיים על ארבעיים צרום ארבעיים וחצי ארבע וחומש ארבע צגודל: **בד** כתב רב אלפס שצריך לצרך צורה פרי הגפן על כל כוס וכוס והרא"ש ו"ל כתב שמנדרן על הראשון ועל השלישי צצלב. ועל הגפן כתב רב

שרה צופים

דף קח ע"ב והוא דאישתני רובא דכסא. הרא"ש צפסחים פ"ו סימן י"ח:

קוביץ מפרשים

(א) רב נטרונאי גאון:

^[1] הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

^[2] תלמוד בבלי <עוז והדר> - ה פסחים תלמוד בבלי עמוד מס: 302 הודפס ע"י אוצר החכמה

זמנים. הלכות חמץ ומצה פ"ז פ"ח

יבשין אכל לא כזשין ולא שלוקין ולא מבושלין מטרפין כזית ויואלין בקלם שלהן. ובגמרא (דף ל"ט:) גבי בין לחין בין יבשין אמר רב הונא לא שנו אלא קלם אכל עליו לחין אין יבשין לא והקשו על זה מלשון המשנה ומילתו כמנואר שם:

פ"ח א סדר עשיית מצות אלו וכו'. הסדר הזה מנואר פ' ערבי פסחים וידוע לכל וזה לא אכסוב מן הגמרא רק המקומות שהיה בהם דבריו רבינו מחלוקת עם אחרים: בזמן הזה מביאין וכו'. (פסחים ק"ד:) בגמ' מזה להביא לפני מזה וחזרת וכו' מביאין מזה איתן שני מביאין אמר רב הונא סלקא וזרחה חזקיה אמר אפילו דג וזיגה.

רב יוסף אמר לרבי שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה דביא אמר אפילו גרמא ונשולא. ורבינו פסק כרב יוסף. והמנהג הפשוט באלרנו הוא כשר וזיגה:

ב מתחיל ומברך בפ"א ולוקח ירק וכו'. פ"י ואינו מברך לאחריו וכן כמז הרשב"א ז"ל. ושיעור כית הוא כדעת רבינו לפי שאין אכילה פחותה מכזית. ורשמי מי שכתב כל שהוא לפי שאין זה אלא כדי שישאלו המינוקות:

ה ומברך בורא פרי הגפן וכו'. וזה כדעת הסלמון והרבה מן הגאונים שסבירין שכל אחד מארבעה כוסות הללו לרבי דרכה לפניו. אכל קלם הגאונים סבירין שאין טעוין אלא כוס ראשון וכוס של דרכה ודעת העיטור והרשב"א והר"א ז"ל כן ולענין דרכה אחרונה דהיינו על הגפן ועל פרי הגפן כמז כוסות איכא מאן דאמר לא מברכין אלא כוסף ואיכא מאן

ה ומברך בורא פרי הגפן וכו'. וזה כדעת הסלמון והרבה מן הגאונים שסבירין שכל אחד מארבעה כוסות הללו לרבי דרכה לפניו. אכל קלם הגאונים סבירין שאין טעוין אלא כוס ראשון וכוס של דרכה ודעת העיטור והרשב"א והר"א ז"ל כן ולענין דרכה אחרונה דהיינו על הגפן ועל פרי הגפן כמז כוסות איכא מאן דאמר לא מברכין אלא כוסף ואיכא מאן

שככל הלילות אין או מביאין אפילו פעם אחת והלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות או אוכלין חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה. שבכל הלילות או אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל והלילה הזה כולו צלי. שבכל הלילות או אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרורים. שבכל הלילות או אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כולנו מסובין: ג. בזמן הזה אינו אומר השלח לפניו ואומר פסח זה שאנו אוכלין על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'. ומגביה המרור בידו ואומר מרור זה שאנו אוכלין על שם שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר וימררו את חייהם. ומגביה המצה בידו ואומר מצה זו שאנו אוכלין על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו'. ובזמן הזה אומר פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו וכו': ד. ואומר לפיכך או חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר לרומם לגדל ולנצח למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו והוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאפלה לאור גדול ונאמר לפניו הללויה. והללויה הללו עבדי ה' וגו' עד חלמיש למעיני מים. וחזרת ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרורים. ובזמן הזה מוסיף בן ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה בבני עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שייגע דמם על קיר מזבחך לרצון ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו ברוך אתה ה' גאל ישראל. ומברך בורא פרי הגפן ושותה הכוס השני: ו. ואחר כך מברך על

א טור ס' תע"ג סמ"ג עשין מ"א: ב טור שס ואין לרבי כזית מהם כהנה"ה לפע"ד: ג טור ס' תע"ה סמ"ג שס:

לחם משנה

עליו כמו שכתב בעל המשנה כיון שהיא מזה מדרבנן דהא מברכין אמרו בזמן הזה דהוא מדרבנן אע"ג דש לחלק דמרור היה מדאורייתא זמן שזית המקדש קיים מ"מ הא מברכין על שאר מזה דרבנן:

פ"ח ב ואחר כך עוקרין השלח מלפני קורא ההגדה לבדו. נפרק ערבי פסחים (דף קט"ו): א. אמרו ואין עוקרים השלחן אלא מלפני מי

א טור ס' תע"ג סמ"ג עשין מ"א: ב טור שס ואין לרבי כזית מהם כהנה"ה לפע"ד: ג טור ס' תע"ה סמ"ג שס:

הגהות מיימוניות

שלושה ההגדה רב הונא אמר כלהו נמי לפני מי שאומר הגדה והלכתא כרב הונא ע"כ. ורבינו ז"ל נראה דפסק דלא כרב הונא ונראה דלא היה גניסמא והלכתא כרב הונא ולכן פסק כסדרא ראשונה דלמחרתא גמרא נסתמא: שבכל הלילות או אוכלין וכו' והלילה הזה בלוי צלי. שם נמשנה פרק ערבי פסחים (שם דף קט"ו). ונפרק אלו דברים (דף ע.) אמרו על ממנימין דקאמרה דמגינה נאכלת לפני ימים וילנה אחד ממנימין דלא כן מימא

בלעו לטוג"א. עולשין קריב"ל בלעו קרישפ"ל"ה בלשון ערבי הונדב"ל בלשון ספרד שול"ש, תמכא מיריש"ך בלעו, מירב"א, הרבניא אצותא דיקלא ע"כ: [ג] רבינו חם היה מוקדק דוקא בקלם אבל לא בשורש, ע"כ: א [ה] וכן אמרו בגמ' כל שטבולו במשקין צריך נמי וטעמא דידים שניות ושני פוסל תרומה וכל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחילה. ואמר הר"ם ז"ל נראה דהוה דוקא בדורות ראשונים שהיו נוהגים במהרה אבל אנו אין לברך על נטילה זו וכן היה רגיל לעשות בלא ברכה וכן פירשו התוספות, ע"כ: [ו] והגאונים כתבו לברך וכן כתב הר"ם שמעיה בשם רש"י. וכתב המור הרוצה לצאת ידי פסקא יביא עצמו לידי חיוב נטילה כגון שסך רגליו וישפשף, ע"כ: [ז] כרב יוסף דהייב טעמא למילתיה וכן כתב רשב"ם שפירש רבינו הגנאל מרומי שיש ליקח שני מיני בשר צלי כנגד פסח ומבושל כנגד חגיגה. ול"נ דהא סתם לן תנא כבן תימא דאמר הגיה נאכלת צלי כנגד לכן לא יקה רק שני מיני בשר אפילו שניהם צלויין או מבושלין כדברי רבינו המהר"ר ור"ח כתב הלכה כמ"ד גרמא ובישולא דהוא בתראה חילוך צריך ליקח גרמא וחרוטב או שני מיני בשר אבל גרמא וביצה לאו שני מיני הן דביצה לאו מין בשר הוא שהרי מותר לאכול בחלב וגם רבינו שמחה פסק כרבינו ור"י אלפאס פסק כר"ח: [וכשחל י"ד לחיות בשבת יש שאינם עושים כי אם תבשיל אחד דתנינא י"ד אינה קריבה בשבת כדאיתא בפסחים. אגבם פירש הר"ר יחיאל ז"ל שאין לחוש לזה כיון שאינו כ"א זכר ואדרבה ראה שהמדרק בזה נראה שעושהו כעין קדשים ממש וכן לעשות שני תבשילין לעולם אפילו חל י"ד בשבת עכ"ל: ב [ג] וכן היה רגיל מהר"ם לעשות גם טיבול זה בחרוסת ואמר מה שכתב ר"ח שאינו בחרוסת פירוש שאין צריך אבל אם רוצה החרוסת בידו וגם מרור הנכרך עם מצה טבבל בחרוסת וכן מצאתי שכתב רש"י בספר הפרדס גם בתשובת הגאונים מצאתי וגם בסדר רבינו יוסף ט"ע בסדר שלו על טיבול זה שהוא

מגדל עז

פ"ה א ה סדר עשיית מצות אלו עד גאל ישראל. הכל פרק ערבי פסחים (דף קט"ו): ה. ומברך בורא פרי הגפן עד אף כלן כפרוסה. פ' ערבי פסחים ומקטנו לשון ר"י אלפס ז"ל: ואח"כ

הלכות פסח תעב

שסה

י אשה^{סב} בין נשואה בין אלמנה וגרושה^{סג} אינה צריכה הסיבה לפי שאין דרך הנשים להסב^{סד} ואין זה דרך חירות להן^{סה} ואם היא חשובה^{סו} ודרכה להסב^{סז} צריכה הסיבה וכל הנשים שלנו נקראות חשובות^{סח} ואף על פי כן לא נהגו להסב^{סט} לפי שיש אומרים^ע שבזמן הזה אין צריך להסב כלל כיון שאף בשאר ימות השנה אין רגילות להסב כלל בארצות הללו אלא אף המלכים והגדולים יושבין בדרכן ועל דבריהן סומכות הנשים עכשיו שלא להסב^{עא}:

יא בן האוכל אצל אביו צריך הסיבה^{עב} אפילו אם אביו הוא רבנו^{עג} מובהק^{עד} לפי שמן הסתם האב מוחל על כבודו לבנו^{עה} אבל תלמיד האוכל לפני רבו^{עו} אפילו אינו רבו מובהק^{עז} אינו רשאי^{עח} להסב בפניו משום מורא^{עט} וכבוד^פ הרב אלא אם כן נתן לו הרב רשות^{פא} להסב בפניו שאז חייב הוא להסב^{פב} ואין חיוב על הרב ליתן רשות לתלמידו להסב בפניו אלא אם רוצה למחול על כבודו וליתן לו רשות להסב הרשות בידו^{פג}.

וכן האוכל אצל תלמיד חכם מופלג בדורו אע"פ שלא למד ממנו כלום חשוב כרבו^{פד} ואין לו להסב בפניו עד שיתן לו רשות.

וכל זה כשאוכל על שולחן אחד עם הרב אבל אם אוכל על שולחן אחר חייב להסב^{פה} אפילו הוא רבו מובהק וגדול בדורו:

יב וכל זה בתלמיד של תורה אבל תלמיד הלומד אומנות^{פו} אף על פי שהוא מתיירא מרבו ומכבדו ומשרתו אף על פי כן צריך להסב אפילו בפניו וכן עבדים ושפחות^{פז} העבדים צריכין הסיבה^{פח} אע"פ שהן צריכין לילך אנה ואנה לשמש בסעודה^{פט} מכל מקום בשעת אכילת כזית מצה ואפיקומן ושתיית ארבע כוסות שבהן עיקר מצות הסיבה כמו שיתבאר^צ אפשר להם להסב^{צא}:

יג כל מי שפטור מהסיבה ומיסב הרי זה נקרא הדיוט^{צב}:

עח דרכי משה ס"ק ג. ב"ח סוד"ה ומ"ש רבנו בתלמיד. ח"י סק"י, ופר"ח שם ד"ה ומ"ש תלמיד, שכן משמע מלשון הרמב"ם פ"ז ה"ח.
עט גמרא שם. לבוש שם. ח"י שם.
פ ח"י שם.
פא רמב"ם שם. מור וש"ע שם.
פב פר"ח שם סוד"ה ומ"ש תלמיד. וכ"ה משמעות המ"ז סק"ד.
פג ט"ז שם.
פד תרומת הדשן סי' קלח. שו"ע ס"ה.
פה דרכי משה שם בשם מהרי"ב. רמ"א ס"ה.
פו גמרא שם. ב"י סוד"ה ומ"ש אא"כ. ח"י סוף סק"א.
פז ראה העו"ב רל"ד ע' בה. רל"ט ע' טו. רמ"ע' פו. תשעב ע' 76. שערי שלום סי' לז. זכור לאברהם (אלקלעי) מהר"ב ח"ג או"ח פסי' קיט.
פח ח"י סק"ב.
פט גמרא קה, סוע"א. מור וש"ע ס"ו.
צ סי"ד (גם כורך). וראה יגדיל תורה (גי.) כא ע' תקמ.
צא ט"ז סק"ו.
צב מ"ז סוף הסי', בשם מהרש"ל בהגהותיו למור. מ"א סק"ו. והוא ע"פ ירושלמי שבת פ"א ה"ב. וראה גם לקמן סי' תרל"ט סכ"ג. לעיל סי' לב ס"ח (במוסגר). יגדיל תורה (גי.) כב ע' תר. שערי שלום סוף ס"י לז.

סב גמרא שם (אצל בעלה, וראה ב"ח ד"ה אשה, שהוא מטעות סופר). מור וש"ע ס"ד.
סג רא"ש שם, לדעת רב אחאי בשאלתות פ' צו סי' עז. מור לדעת בה"ג. פר"ח סוף ס"ד.
סד שאילתות שם. מור בשם בה"ג.
סה בלבוש ס"ד: שאינו לה דרך כבוד.
סו גמרא שם. מור וש"ע שם.
סז כלבו סי' נ. וראה לשון הלבוש שם וב"ח שם.
סח רבנו ירוחם נ"ה ח"ה מב, ד ומרדכי (לז, ד) בשם התוס'. רמ"א ס"ד.
סט דרכי משה ס"ק ב. רמ"א שם.
ע מרדכי בשם ראב"ן (קסד, ד). מור והגהות מיימוניות פ"ז אות ב בשם ראב"ה סי' תקכה. וראה גם לקמן סמ"ו.
עא דרכי משה שם. רמ"א שם. וראה רשימות שיעורים, פסחים ח"ב, סי' מט. העו"ב תשעט ע' 50.
עב גמרא שם. מור וש"ע ס"ה.
עג תוס' שם ד"ה בפני. רא"ש שם. מור וש"ע שם.
עד מור וש"ע שם. וראה פר"ח ס"ה.
עה כלבו סי' נ. אבודרהם סדר ההגדה ופירושה. לבוש ס"ה. מ"א סק"ו. ח"י סק"ט.
עו גמרא שם. מור וש"ע שם.
עז רא"ש שם. מרדכי לז, ד. מור וש"ע שם.